

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

KÖZLÖNYE

ERDŐ- ÉS FÖLDBIRTOKOSOK, ERDÉSZETI ÜGYEKKEL FOGLALKOZÓK
ÉS ERDŐTISZTEK SZÁMÁRA

— o —

Az Országos Erdészeti Egyesület igazgató-választmánya által kiküldött
lapbizottság felügyelete mellett

szerkeszti

BUND KÁROLY,

egyesületi titkár.

o

1905. december hó.

XII. FÜZET.

XLIV-ik évfolyam.

o

Megjelenik minden hónap 15-ik napján.

Ára egy évre, azok számára, kik az Országos Erdészeti Egyesületnek nem tagjai, 16 kor. Az egyesület azon alapító tagjainak, kik legalább 300 koronát alapítottak, ingyen jár, míg azoknak, kik ezen összegnél kevesebbet alapítottak, az illető alapítványi kamat beküldése mellett, ára 6 kor. Rendes tagoknak a 16 kor. évdíj fejében szintén ingyen küldetik meg.

Az Országos Erdészeti Egyesület időközönként megjelenő közérdekű kiadványai (népszerű erdészeti ismeretek tára stb.), valamint a hirdetések (állandó melléklet) az előfizetési ár fejében a lappal *ingyen* küldetnek meg.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, V., Alkotmány-utca 6. szám.

(Telefon : 37—22)

A lapnak legkésőbb minden hónap 20. napjáig a t. egyesületi tagok vagy előfizetők kezeihez kell jutni. Ellenkező esetben posta-jegygyel „reclamatio” teendő.

“Pátria” irodalmi vállalat és nyomdai r.-t. nyomása Budapest, Üllői-út 25.

ERDÉSZETI LAPOK

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

XLIV. ÉVF.

KÖZLÖNYE

XII. FÜZET.

KIADJA: AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

Szerkeszti:

BUND KÁROLY

Megjelenik minden hónap 15-én. ☉ Előfizetési díj egy évre 16 korona.

Az Orsz. Erd. Egyes. oly alapító tagjai, kik legalább 300 kor. alapítványt tettek, valamint a rendes tagok is 16 kor. évi tagsági díj fejében, ingyen kapják. Azok az alapító tagok, kik 300 koronánál kevesebbet alapítottak, 6 kor. kedvezményes árért járathatják.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Lipótváros, Alkotmány-utca 6. sz., II. em.

sz A lap irányával nem ellenkező hirdetések mérsékelt díjért közöltnének. sz

(Telefon: 37—22.)

Az Országos Erdészeti Egyesület javaslata a legelőgazdasági törvény megalkotása érdekében.

Készítette: *Téglás Károly* m. kir. erdőtanácsos, főiskolai tanár.

I.

Legelőgazdaságunk államgazdasági jelentőségének és mai állapotának rövid jellegzése, különös tekintettel az állattenyésztésre.

Földmivelő országunkban, a hol az állami élet legerősebb alapját ma is a mezőgazdaság képezi, a legelőgazdaság — egyfelől mint a mezőgazdaságban nem nélkülözhető állattenyésztés okszerű gyakorlatának mellőzhetetlenül szükséges tényezője, másfelől pedig mint az általános gazdasági kultúra emelésének egyik igen hatóságos eszköze — kiváló államgazdasági jelentőséggel bír.

Fontosságának legnyomósabb bizonyítékát és legjobb érték-mérőjét abban a hatásban találjuk, a melyet 2 milliárd korona körüli értéket képviselő állatállományunk fentartására és okszerű fejlesztésére, illetőleg állattenyésztésünkre gyakorolhat.

E hatás kellő megvilágítása érdekében csak a szakemberek előtt általánosan ismert azon gazdasági tételre kell utalnunk, mely szerint *az állatállomány felfrissítését és kiegészítését legcélszerűbb*

legelőn nevelt állatokkal biztosítani, a melyek a tapasztalat kétségbevonhatlan tanúsága szerint, úgy a szoros értelemben vett gazdasági használatra, mint tenyésztésre, tejgazdaságra, hizlalásra és kereskedelmi célokra keresettebbek mint az istálón (és esetleg kifutón) nevelt állatok, mert erőteljesebb fejlődésük, szívósabb és elégtelenebb természetük s betegségekkel szemben sokkal nagyobb ellentálló képességük, minden tekintetben az utóbbiak fölé emelik.

Ebből nyilvánvaló, hogy az állatállományban rejlő legnagyobb gazdasági forgótőkén gyarapodását legcélszerűbben a legelőn való állatnevelés megfelelő fejlesztése segítségével biztosíthatjuk; ehhez pedig önként érthetőleg feltétlenül szükséges, hogy *olyan legelőgazdaságunk legyen, mely állattenyésztésünk legelőigényeit minden tekintetben teljesen kielégítheti. Ettől függ első sorban az állattenyésztés minőség- és mennyiségbeli fejlesztését célzó törekvéseink sikere.*

Ha tehát el is tekintünk azon szintén ismeretes kiváló közgazdasági előnyöktől, a melyeket egyfelől a legelők termőképességének óvása és lehető fokozása, másfelől a rendszeres legelőgazdasággal karöltve, nagy arányokra fejleszhető tejgazdaság dus hasznai révén nyerhetünk: csupán az előbb jelzett egyetlen szempontból indulva is teljes jogosultsággal hangoztathatjuk legelőgazdaságunk kiváló államgazdasági jelentőségét, s már ezen az alapon is megokolva állíthatjuk, hogy államgazdasági szempontból végzetes és következményeivel *gazdasági függetlenségünket is veszélyeztető hibát követnénk el, ha a mezőgazdaság belterjességével örvendetesen gyarapodó takarmánytermesztésnek az állatgazdaságra gyakorolt kedvező hatásán megnyugodva, legelőgazdaságunk fejlesztésének nem szentelnénk kellő figyelmet és illetőleg nem lennénk azon, hogy a célszerűség követelményeihez képest legeltetésre használandó területeinket állattenyésztésünk legelőigényeinek teljes és állandó kielégítésére minden tekintetben képesekké tegyük.*

Nagy hiba volna ez annyival inkább, mivel gazdasági viszonyaink olyanok, hogy *legelőgazdaságunk fejlesztését sok tekintetben csak általános gazdasági kulturánk mérhetlen kárával mellőzhetnők, míg cél tudatos felkarolása útján Schweiz nagyhirű állattenyésztésével győzelmes versenyre állítható állattenyésztésnek*

adhatunk biztos alapot, melynek hasznai mezőgazdaságunk erősítése mellett, kereskedelmünk és gazdasági iparunk fejlesztésére is kiválóan kedvező hatással lennének.

A természet által a szoros értelemben vett földmivelés kultiválására alkotott sík- és dombvidékeinket körülölelő hatalmas hegykoszoruink, a hol 6,361.265 *kh*-nyi legelőinknek több mint 70%-a — köztük mintegy 1,625.000 *kh*. havasi legelő — terület és erdőségeink uralkodó zöme virul, ellenben szántás-vetésre alkalmas terület kevés van s a termőhelyi viszonyok az értékeesebb gazdasági növények termesztését ezeken is erősen korlátozzák, természetadta gazdasági viszonyaikkal félreérthetlenül arra utalnak, hogy ott mezőgazdaságunk erősségét a rendszeres legelőgazdasággal kapcsolatos okszerű állattenyésztésben keressük és ezeket fejlesszük úgy, hogy *a hegységi legelők ismert előnyeinel fogva legezészerűbben ott nevelhető állatfajaink állományának fentartását és kiegészítését hegyvidékeink egész hazánkra nézve is szolgálhassák.*

Természetadta viszonyainkhoz mérten kétségkívül így teremthetnők meg a legmegfelelőbb gazdasági helyzetet, a melyben hazánk egyes vidékeinek gazdasági legtermészetesebb erőforrásaik szerint fejlődve, egymást akként támogatnák és egészítenék ki, hogy mezőgazdaságunk az önálló gyarapodás minden tényezőjével a neki legalkalmasabb helyen rendelkezék.

Hogy ezzel általános gazdasági kulturánk javára milyen nagyértékű előnyöket biztosítanánk és mennyivel megkönnyíthetnők szociális bajaink orvoslását is, azt a fentiek után bizonyára fölösleges volna továbbmenőleg fejtegetnünk.

Az előadottak a nélkül is elég meggyőzően igazolják, hogy *legelőgazdaságunk intenzív fejlesztésére feltétlen szükségünk van, ha azt akarjuk, hogy mezőgazdaságunk minden vonalon a természetadta viszonyokhoz alkalmazkodó egészséges fejlődéssel erősödjék s azáltal állami életünk eme legfőbb alapja, az évenkénti termések esélyei által minél kevésbé veszélyeztetett szilárdságot nyerjen.*

A mezőgazdasági statisztika és a tapasztalat arról győz meg azonban, hogy *gazdaságunk alakulásában a fenti követelmények nem érvényesülnek.*

A szoros értelemben vett földmivelés hazánknak legfőképpen

erre rendelt sík- és dombvidékein az utóbbi időkben örvendetes fejlődésnek indult s ugyanott a takarmánytermesztés fokozottabb térfoglalása révén, az állatállomány szám- és minőségbeli gyarapodása is megfelelő lendületet vett; de ezek ellenében az állatnevelés szempontjából pótolhatlan *legelőink állatbirása s hegyvidékeink állattenyésztése — kevés kivétellel — haladás helyett határozott visszaesést árul el.*

Legelőink egy része a kiméletlenségig gondatlan kezelés miatt kopár- vagy vizmosásos területté vált, minek következtében használható legelőink már alig adnak ki 6 millió kat. holdat és a fütermés az előbb jelzett okból ezeken is annyira elgyengült, hogy állatbirásukat legfeljebb másfélmillió számos marhára lehet becsülni, a mi a helyes legelőkezelés útján elérhető állatbirásnak a felét sem éri el. E miatt a legeltetés ellen nem tilalmazott mintegy 8·5 millió kat. hold terjedelmű erdők s a tavasszal és ősszel legeltetni szokott kaszálók betudásával számított *összes legeltetésre szolgáló területeink tényleges állatbirása alig tesz már annyit, a mennyi a mezőgazdasági statisztika szerint 9·2 millió drb számos marhára becsülhető állatállományunk fentartásához és kiegészítéséhez szükséges fiatal és növendék állatok legelőszükségletét teljes mértékben kielégítheti.*

Legelőgazdaságunk úgy áll tehát, hogy a legeltethető területek fütermése jóformán csakis a szoros értelemben vett *állattenyésztés* szükségleteinek fedezésére elegendő és *ha a gazdaság nem vesz helyesebb irányt, akkor rövid időn multhatatlanul átlépjük azt a határt is, a melyen túl saját legelőink a hazai állatállomány fentartásában és kiegészítésében rejlő legfőbb feladataik betöltésére is elégteleneknek bizonyulnak.*

Ezt a helyzetet a gyakorlat nem látszik ugyan igazolni, mert hiszen legelőinket az előbb kimutatott állatbirás kétszeresénél is jóval több állat járja s tényleg a fiatal és növendék állatokon kívül, a felnőtt állatokat is szelvényben legeltetik; ámde ebből a tapasztalatból — a kopárságok megszámlálhatlan sokaságával tarkázott legelőink silány állapotának minden kétséget kizáró tanúsága szerint — nem a legelők kedvezőbb állatbirására, hanem csak arra nézve vonhatunk indokolt következtetést, hogy *legelőink szertelenül túl vannak terhelve* és az ennek természetes követ-

kezményét képező talajpusztulás miatt, egyre közeledünk ahhoz az állapothoz, a mikor majd a szoros értelemben vett *állattenyésztés* legelőigényeinek kielégítésére sem lesznek elegendő legelőink.

Különösen áll ez a gondatlan használat talajpusztító következményeinek leginkább exponált hegyvidékeinkre, a hol az állattenyésztés szempontjából legbecsesebb legelőink terülnek el és mint előbb jeleztük, összes legeltethető területeinknek is a zöme foglal helyet.

Ott — a mint a mind gyakrabban hallható panaszok is hirdetik — a legelőgazdaságot károsan befolyásoló tényezők már az olyan vidékek számát is egyre szaporítják, a melyeken a legelők tényleges állatbírása a fiatal és növendék állatok legelőszükségletét sem képes fedezni és ennek folytán az állattenyésztés — különösen minőségileg — rohamos hanyatlásnak indult.

Pedig ez a tény legelőgazdaságunk terén államgazdasági szempontból a legaggasztóbb alakulás jele, mert a mellett, hogy hazánknak épen azon részein mutatkozik a legszembetűnőbbben, a hol a gazdasági viszonyok a gazdanép életfentartásának legfőbb eszköze gyanánt a legelőgazdaságra támaszkodó állattenyésztést jelölik ki, és a hol a legelők pusztulása nemcsak a közvetlenül érintettek jólétére, de egyben az alább fekvő vidékek gazdasági kulturájára is a legkárosabb hatással van — a mellett arra vall, hogy *a természetes erőforrások szerint irányítandó gazdasági fejlődésünk az állattenyésztésre nézve alapjait ép ott veszti el a legnagyobb mértékben, a hová a legczélszerűbben hegyi legelőkön nevelhető állatfajaink állatállományának fentartását és kiegészítését szolgáló tenyésztés sulypontját kellene elhelyoznünk.*

Ezekből nyilvánvaló, hogy legelőgazdaságunk közeledés helyett távolodik attól az iránytól, a melyet állatállományunk fentartása és czélszerű kiegészítése, s egyes vidékeink gazdaságának a természetes erőforrásokhoz mért erősítése érdekében követnünk kellene, és miközben állattenyésztésünk fejlesztése elé egyre több és nehezebb akadályt állít, azalatt szertelenül szaporítja azon pótolhatlan veszteségeinket is, a melyeket a legelők talajának pusztulása folytán egész gazdasági kulturánkra kihatólag szenvedünk.*)

*) E káros taglalását mellőzhetőnek véljük, miután a vízmosásos és kopár területeknek a gazdasági kulturára gyakorolt káros hatásai közismeretűek.

Hogy ez ellen tennünk kell, azt akkor sem lehetne vitatni, ha legelőink pusztulása a legnagyobb mértékben nem sujtaná épen *népies gazdaságainkat*, a melyek a juhok kivételével egész állatállományunk többségét birják, de az állatgazdaságot — főleg hegyvidékeinken — csakis a legelők segítségével képesek fenntartani.

A fentiek ezen fontos körülményre való hivatkozás nélkül is elég súlyos érvekkel igazolják, hogy legelőgazdaságunk helyesebb irányba terelését egész gazdasági életünkre kiható érdekek *követelik*; és ha legelőgazdaságunk jelenleg folyó alakulásait szemügyre vesszük: kétségtelenné válik az is, hogy e tekintetben *a közbelépés égetően sürgős feladat*.

A legelőkön mutatkozó rohamos pusztulás és a legelőkre elkerülhetetlenül ráutalt hegyvidéki állattenyésztésünkben tapasztalható hanyatlás ugyanis nem bizonyult elegendőnek arra, hogy a gazdákat rendszeresebb legelőgazdaságra ösztönözze, sőt még arra is elégtelennek látszik, hogy legalább a külterjes legeltetési rendszer pusztító következményeit fokozó tényezők továbbfejlesztését korlátozza.

Ugyanazok az okok, a melyek legelőink jelenlegi silány állapotát előidézték, igen kevés hely kivételével fennállanak ma is mindenütt. Javulásra példa alig van, de viszont annál több a helyzet rosszabodását igazoló eset, fennen hirdetve, hogy az okszerű legelőgazdaság kifejlesztése érdekében szükségesnek mutatkozó közbelépést csak gazdasági helyzetünk rosszabodása árán lehet halogatni. De ugyanezek a tapasztalatok meggyőzően igazolják egyben azt is, hogy *a közbelépés csak úgy vihet kellő sikerhez, ha legelőgazdaságunkat az előbbieken kifejtett cél felé akként fejlesztjük, hogy a haladást a mai rendszer hibái ne akadályozhassák*.

Ezért — mielőtt a fejlesztés eszközeire térnénk — helyénvaló lesz legalább futólag áttekinteni legelőgazdaságunk mai helyzetének és egyre tartó romlásának okain.

II.

Legelőgazdaságunk mai helyzetének okai.

Ezek között elsőnek kétségkívül azt kell tekintenünk, hogy *legelőgazdaságunk a viszonyok gyökeres átalakulása daczára, lényegében ép oly kezdetleges ma is, mint a sokat emlegetett „régí jó időkben“*, a mikor az állatállomány a még meg nem osztott közös legelők és erdők nagy komplexumait csak kisebb-nagyobb időközönként járhatta át *egészen* s ennek folytán a legeltetett területek egyes részei, az extenzív kezelés daczára, némi *változtatással* kerülhettek legeltetés alá.

Azóta a birtokrendezések, arányosítások, tagosítások stb. kapcsán *legelőink* és erdeink többé-kevésbé *felosztattak*, s az előbb állandóan legeltetett erdő- és legelőterületekből *közel másfél millió kat. hold, a tavaszi és őszi legeltetésben még ma is nagy szerepet játszó kaszálókból pedig 1,116.000 kat. hold feltöretett;**) de mindez a legeltetésre csak annyiban gyakorolt változtató hatást, hogy a birtokbeli különválással rendszerint együtt járó gazdasági különválás a legeltetésnél is érvényesült és ennek folytán a megosztott birtokok tulajdonosai egymástól függetlenül kezdtek legeltetni.

Ezzel a módosulással azonban *a régi legeltetési rendszer mindazon megosztott legelőkön, a melyek külön-külön nem voltak olyan nagy terjedelműek, hogy a rajtuk legeltetett állatok ne járassák naponta, vagy igen sűrű egymásutánban egészen át, csakhamar pusztító rendszerré fajult*, mert az ősi szokás szerint hóolvadástól késő őszig, az időjárásra való tekintet nélkül, most már minden nap, vagy sűrű egymásutánban átlegeltetett területek talaja rövid időn megadta a folytonos taposás árát s gyorsan fokozódó szegényedésnek indult, a minek szemmel látható bizonyítékai nemsokára a legelők elkopároszásában és az állattenyésztés rohamos hanyatlásában is megnyilvánultak. Mindazonáltal ez a rendszer fenmaradt napjainkig, és habár a legelők szegényedése és romlása miatti panasz, a legelőkre utalt állattenyésztés hanyatlása nyomán, általános jelleget kezd öltetni: azért a rendszertelen, kjmé-

*) Az adatok mezőgazdasági statisztikánk alapján, 1867-től vannak számitva.
Szerző.

letlen legeltetés csaknem valamennyi legelőnkön változatlanul foly tovább és annak a termőerejében egyre inkább gyengülő talajra gyakorolt káros hatását, a legeltethető területek meg gondolatlan felosztása, vagy feltörése által sok helyen*) még inkább fokozzák, mint előbb.

Számtalan példa igazolja már, hogy a felaprózás, bizonyos mértéken túl, a legelőgazdaságra ép úgy nem kedvező, mint az erdőgazdaságra nézve; mindazonáltal a közös legelők tulhajtott felosztása egyre tart s a birtokbeli különválást rendszerint nyomon követi a gazdasági elkülönülés is, jóllehet a legelőknél az utóbbi a birtokfelosztásnak ép oly kevésbé képezi elengedhetlen tartozékát, mint az erdőgazdaságnál, s nem egy példa van rá, hogy mellőzése a gazdasági közösségben maradt birtokosok mindenikének csak hasznára szolgál.

A legelők meg gondolatlan s önző célok kedvéért számos esetben a helyes kezelés lehetőségét is kizáró végtetekig tulhajtott felosztása a mihez sokszor állandó legeltetésre egyáltalán nem alkalmas területeknek legelőilletőség gyanánt való kiosztása is járult — legfőképen önként érthetőleg a népies állattenyésztésnek árt és ebben is mindenekfölött a legszegényebb gazdasztály állattenyésztését sujtja, melynél az állatgazdaság legfőbb életszükség, de az annak szolgálatára kihatott legelők legcsekélyebb terjedelmük mellett, rendszerint a legrosszabbak is. Ezeket a legelőket a jogosultak természetesen tulterhelik, mert jószágát ki-ki ott akarja elhelyezni, a hol a legeltetéshez joga van s a többség nem nézi azt, hogy a kiszakított legelő az egész állatlatszaminak szük. A míg lehet, ott erőszakolják a legeltetést és csak akkor néznek más legelő után, ha a sajátjuk már tönkre ment s legelő állataik leromolva, éhezve térnek haza a legelőről. Addig azonban a legtöbbször ráköltözik a szegényedés a mások tulajdonába jutott jobb és nagyobb legelőkre is, mert a közelebb esőkön a tulajdonosok, a távolabbiakon pedig a bérlők rendszerint kihasználják az eleinte kedvező helyzetet úgy, hogy a legelők állatbirása rövid időn a mezőgazdasághoz szükséges minimális állatállomány fenntartására is szegény lesz. És ez a

*) És pedig leginkább hegyvidékeinken.

„régí jó idők“-ből átörökölt legeltetési rendszer mellett nem is lehet másként.

A legelőtulajdonosok és illetőleg a legelők igénybevételére jogosultak ugyanis jobbára a gazdaságnál, vagy fuvarozásnál nélkülözhető *összes állataikat legeltetik*. Azzal, hogy legelőikkel mindenekelőtt az egészséges fejlődés érdekében tényleg legeltetést igényelő fiatal és növendék állataik legelő-szükségletét fedezzék, ott sem szoktak törődni, a hol a kaszálók a felnőtt állatok istállózására elegendő takarmányt teremnek, míg ellenben a legelők kizárólag a fiatal és növendék állatokat is alig bírják el. E miatt *legelőink természetesen nem szolgálhatják megfelelően a szoros értelemben vett állattenyésztés czélszerű fejlesztésében rejlő legfontosabb gazdasági feladatukat* és a legtöbbször épen a miatt esnek a pusztulás áldozatául, mivel tulajdonosaik a legelő legfontosabb gazdasági rendeltetésével nem törődve, összes nélkülözhető állataikat a *szükség kényszere nélkül is legeltetik*.

Ez alól vajmi kevés legelőnk képez kivételt és a kivételek számát a legcsekélyebb mértékben épen a közös legeltetésre szolgáló legelők csoportjánál találjuk képviselve, a melyek pedig összes legelőink 46·8⁰/₀-át s hegyvidéki legelőink 56—63⁰/₀-át alkotják.

Ezeknél az 1894. évi XII. t.-cz.-nek a legeltetésről szóló rendelkezései következtében *a legelőre hajtható állatok száma sok helyen szabályozva van ugyan, de a szabályozás rendszerint tényleg nem a legelők állatbirásán alapszik*, hanem a legeltetésre bejelentett állatlétszámon és illetőleg az állatbirástól függetlenül meghatározott legeltetési jogosultságon, mely utóbbi a községi legelőknél a földadón, a közbirtokossági legelőknél pedig a birtoklási arányon, avagy — ennek nem ismerése esetén — szintén a földadón szokott alapulni.

Egyebekben *a legeltetés szabályozása jórészt csak a csordák által igénybe vehető területek kijelölésére s a pásztoroltatási költség, valamint a legeltetés kezdő idejének megállapítására szokott kiterjedni*. A legeltetés sorrendje és beosztása, a talaj óvása, a gyomnövényzet és moha irtása, illetőleg felszaggatása, a legelőn elhulló trágya szétteregetése, a delelő- és éjjelező helyeken összegyűlő trágya széthordása, a kopárosodó, avagy vizmosásos részletek elkerülése, bevetése, megkötése, utak és itatók létesítése és

rendbentartása, a legeltetett állatoknak a hőség és a rossz időjárás elleni védelme, — s általában *mindaz, a mi a legelő termőképességének fentartására és fokozására, valamint a fütermés okszerű kihasználása és a legeltetett állatok védelme érdekében szükséges,* — csak a *legritkább esetekben képezi gondoskodás tárgyát.*

A legelők sorsával rendszerint nem törődik senki. Használatuk intézését rábizzák az okszerű legelőgazdaságról halvány fogalommal sem bíró, s jobbára koldusok módjára javadalmazott pásztorokra a nélkül, hogy azokat a legelőóvás és ápolás tekintetében bármire köteleznék, és ezzel a birtokosok részéről a legtöbb esetben be van fejezve a legelőgazdaság érdekeit szolgáló egész tevékenység. A pásztorok önszántukból természetesen nem törik magukat sem a talajóvás-, sem a legelőjavításért, sőt a kopár és vizmosásos részletek elkerülésére is csak ott vannak némi figyelemmel, a hol a kopárok termékenységének visszaállítása érdekében erélyes hatósági intézkedések történtek s azoknak foganatosítása kellő ellenőrzés alatt áll. Annál gyakoribb az az eset, hogy a pásztorok, vagy maguk a birtokosok, *a legelőről és illetőleg a delelő helyekről összegyűjthető trágyát* a szántók trágyázásához *eladják, avagy elhoradják* s a szántók és rétek közelében fekvő legelőkről a *jószágot éjjelezés vagy delelés végett a szántókra, illetőleg kaszálókra hajtják ki.* Az ilyen uton szereshető mellékkereset sok helyen hozzátartozik a pásztorok javadalmazásához, avagy hallgatagon olybá vétetik, miután maguk a jogosultak fejlesztik állandó rendszerré.

Ilyen módon a legelők használata természetesen csak szegényedést és pusztulást eredményezhet, a mi a domborzati és termőhelyi viszonyok folytán önként érhetőleg hegyvidékeinken ölt a legnagyobb arányokat; tehát ott, a hol az ebből származó károk ugy a helyi gazdaságot, mint általános gazdasági kulturánkat a legérzékenyebben károsítják, és a hol a legelők fenmaradására a népies állattenyésztés tulnyomó arányánál fogva is a legnagyobb szükségünk van. Ott tűnik ki a legmegdőbbsébb mértékben a kiméletlen legelőhasználat talajpusztító hatása, és ott igazolja a legtöbb példa, hogy ezt a káros hatást a gazdasági különválással kapcsolatos tulhajtott birtokfelosztások milyen ijesztő arányban növelik.

Mindazonáltal az elmúlt ósdi rendszer tulzásait ott folytatják a legváltozatlanabb módon, mert a rendszeres gazdaság ott hódít

a legkevésbé s a legelőhasználattal kapcsolatos állattenyésztés szüksége, a mezőgazdaság más ágaira többé-kevésbé mostoha viszonyok miatt, ott a legnagyobb.

E nyomós okokhoz a közös legelőknél a káros következményeket hatványozó erővel járul *a közös vagyon használatában általánosan tapasztalható egyéni önzés*, mely minden áldozattal járó ujitást ellenez. Az ennek hódoló részes, vagy jogosult csak egyéni hasznot keres és a köz érdekeiért annál csekélyebb készséggel tör pálczát, minél nagyobb mértékben élvezi a közös legelő hasznait, mert a birtokarányon és illetőleg a földadón alapuló érdekeltségi aránynál fogva, annál nagyobb mértékben kellene hozzájárulnia a legelőgazdaság fejlesztésére szükséges áldozatokhoz is, — ezt a hozzájárulást pedig inkább saját vagyoni erősítésére használja fel és így vérteti magát a közvagyon szegényedésének megszenvedése ellen. Ebből folyólag a rendszeres legelőgazdaság eszméje a vezetést hatalmukban tartó módosabb gazdák között alig talál több komoly, tettekre kész szószólóra, mint a szegényebb elemnél, melynek a közlegelők fenmaradása életkérdést képez ugyan, mindazonáltal azért sikra szállani hajlama is alig van, mert tudatlanságában jobban fél a kívülről jövő ujitástól, mint a szemei előtt folyó gazdálkodás következményeitől. A gazdálkodás marad tehát a régiben, nem engedve utat még olyan irányu törekvésnek sem, hogy az *egész* állatállománynak igen szűk legelőket a jogosultak a szoros értelemben vett állattenyésztés céljaira használják.

Megtöri ezt is az önzés, mert az állattenyésztés mértéke a földadóra alapított érdekeltségi aránnyal nem vág össze, az pedig, hogy az igénybe nem vett legeltetési jog megváltassék és a földadó szerinti arányon túl igénybe veendő jogot taxafizetés terhelve, a módosabbaknak kedvező jelenlegi rendszerrel és a legtöbb helyen ma is gyakorlatban levő ingyenes legeltetés kedvelt szokásával szemben még ott sem igen tud érvényre jutni, a hol a földadóra alapított haszonélvezeti arány a birtok jogcziméhez képest nem bír helyes joggalappal. (Pl. politikai községek tulajdonát képező legelőknél.)

Az egyéni érdekek ezen elhatározó uralma közlegelőinket elvonja a szoros értelemben vett állattenyésztés szolgálatától és ezzel kapcsolatosan az egyéni érdekek kedvéért megakadályozva

azt is, hogy a közlegelők a népies állattenyésztésben rendeltetésük szerint valóban a köz javára lehessenek: egyben erős támaszt nyújt a legelők pusztulását eredményező régi gazdasági rendszer fenmaradásához.

Következményeit legelőgazdaságunk és állattenyésztésünk hegyvidékeinken szenvedni is már annyira, hogy az ott uralkodó szerepre rendelt állattenyésztés a réginek jobbára csak a romjait mutathatja fel.

És az így keletkező súlyos gazdasági bajokat annál fenyegetőbbeknek kell tekintenünk, mivel legelőink kezelése nemcsak a fentiekben érintett közlegelőkön, hanem általában legelőink túlnyomó többségén ép olyan, vagy nagyon hasonló, kiméletlen, extensív módon történik, mint a minőt fennebb vázoltunk. *A szó teljes értelmében vett rendszeres legelő-, vagy havasgazdaságunk alig van; sőt kellő berendezéssel nem bíró, de legalább rendszeresen kezelt legelővel is vajmi kevéssel dicsekedhetünk.*

A legelőtulajdonosok legelőik helyes kezelésére általában csodálatosan kevés gondot fordítanak, még ott is, a hol a legelők bő jövedelmeikkel a belterjes kezelést nagyon megérdemelnék. Sőt a tapasztalat szerint igen sok esetben épen az ilyen legelők túlterhelése és kiméletlen használata a legnagyobb foku, mert a birtokosokat a nagy jövedelem tulásba ragadja, melyért igen gyakran a legelőben rejlő tőke elszegényedésével, pusztulásával kell fizetniök. Különösen gyakori ez a bérbe adott legelőknél, miután a tulajdonosok bérlőikkel szemben a legelőre hajtható állatlétszámot sem igen állapítják meg (s a szerződési feltételek betartását még ritkábban ellenőrzik), a bérlők pedig önként értehetőleg kizárólag az üzleti jövedelem fokozására törekszenek és ennek kedvéért a bérelt területet valósággal agyon legeltetik.

III.

A legelőgazdasági törvény szükségének indokolása.

Legelőgazdaságunk mai helyzetének és egyre tartó romlásának a fentiekben vázolt alapokai, a közzeható tényezőik természeténél fogva, nyilvánvalólag kizárnak minden alapot arra, hogy e téren mélyreható kormányzati beavatkozás nélkül, államgazdasági érdekeinknek megfelelő javulást remélhessünk. *Gazdaközönségünk maga*

a legelők soványodása és pusztulása folytán egyre sulyosabbá váló gazdasági helyzete daczára, *nem lát kellő erélyvel a tőle eredő bajok megszüntetéséhez*; csak panaszodik s az erdei legelő-tilalmak feloldását és a legelőknek az erdők rovására való bővítését sürgeti; e közben pedig folytatja tovább a régi gazdálkodást és sulyosítja új meg új hibákkal a segítés amugy is nagyon nehéz feladatát.

Ezzel szemben meglevő eszközeinkkel közgazdasági érdekeinknek megfelelő segélyt nyújtani lehetetlen, mert sem a magánérdekek káros tulkapásait, sem a talajpusztitássá fajult kiméletlen legelőhasználatot nincs módunkban annyira megakadályozni, hogy a további legelőpusztitást kizárhassuk; sem a rendszeres legelőgazdaság térfoglalását nem tudjuk akként biztosítani, hogy a hanyatlást előidéző okokat a rendszeres gazdaság fejlődése irthassa ki és a legelőinkben rejlő hatalmas vagyon ennek révén váljék gazdasági erősödésünk kifogástalan támaszává.

Azok a garanciák, a melyeket a legelőkről is intézkedő 1894. évi XII. t.-cz.-ben és a gazdasági fejlődés szolgálatára rendelt szervezeteinkben bírnak, legelőgazdaságunk mai helyzetének tanúsága szerint, mindehhez nem elegendők.

Mai helyzetünk tényleg olyan, hogy az előbbieken ismertett körülmények miatt *egyre növekvő legelőhiányon*, — a melyet a rendszeres erdőgazdaság érdekében mellőzhetlen legeltetési tilalmak és az 1894. évi XII. t.-cz. alapján történt tilalmazások természetesen még nagyobbra növeltek — *közgazdasági érdekeink kockáztatása nélkül ideiglenesen is alig tudunk segíteni*, mivel a kiméletlen legelőhasználat megakadályozására hivatott eszközök és szervek gyöngéi folytán *arra nézve sincsenek kellő garanciáink, hogy a gazdaközönség által sürgetett* (és sok helyen már a rendszeres gazdaság érdekében is tényleg szükséges) új *legelőirtások nem fognak ugyanolyan kiméletlen kezelésben részesülni, a minővel a régi legelőket tönkretették.* E garanciák nélkül pedig teljes mértékben ki vagyunk szolgáltatva annak, hogy az új legelők helyzetünk javítása helyett szegénységünk gyarapodását viszik előbbre s a maiaknál sokkal nehezebben orvosolható gazdasági bajokat eredményeznek. Bizvást elmondhatjuk tehát, hogy *megelevő eszközeink nemcsak a legelőgazdaság rendezését és viszo-*

nyainkhoz mért fejlesztését célzó fontos államgazdasági feladat megoldására, hanem arra is elégtelenek, hogy a gazdaközönség részéről egyre hangosabban és általánosabban panaszolt legelőszükséget, közgazdasági érdekeink kockáztatása nélkül megszüntessük.

Ebbeli gyöngeségünk magyarázata — a mint az előbbieken is említettük — egyrészt az idevágó törvény hiányaiban, másrészt a legelőgazdaság terén tapasztalható nagyfoku elmaradottságban és az ennek leküzdésére hivatott szervezeteink gyöngéiben rejlik. *A mező- és legelőgazdaságról intézkedő 1894. évi XII. t.-cz. csak a községi és általában a közös legelőkre terjed ki,*) a nélkül, hogy a közérdek szempontjából fentartandó legelők tönkretételének megakadályozása iránt, általánosabb alapon intézkednék.* Ez a hiány, államgazdasági szempontból egymagában is nagy jelentőségű, mert olyan hatáskört mellőz, a melyre főleg hegyvidékeinken — tehát éppen ott, a hol a legelők fentartását az államgazdasági érdekek a legszükségesebbé teszik — a közérdekek sikeres megóvása céljából multhatlan szükség van.

A szóban levő törvény legfőbb gyöngéi azonban nem itt, hanem abban a részében rejlenek, a melylyel kitűzött céljait biztosítani igyekszik.

Ebben *rendelkezései* a mi viszonyainkhoz képest igen hiányosak és gyöngék. Hiányosak, mivel *a rendszeres legelőgazdaságnak csak néhány — a talajóvás szempontjából is elégtelen — követelményét írják elő*; és gyöngék, mert *a megszabott legeltetési és pásztoroltatási intézkedések végrehajtását az érdekeltekre bizzák, a nélkül, hogy akár a legeltetési szabályzatok megalkotásának elmulasztása, akár a megalkotott szabályzatok megszegése ellenében büntetéseket szabnának.*

Ezek miatt, a tapasztalat tanúsága szerint, a legelőgazdaság tényleg azokon a legelőkön is vajmi kevés helyen vett a törvény követelményeinek megfelelő, helyesebb, kiméletesebb irányt, a hol a legeltetési szabályzatokat évek óta megalkották.

A törvénynek a gazdaközönség jóakarátába nagy bizalmat

*) A közös legelőkhöz számítva a rendszerint több tulajdonos állatainak legeltetésére szolgáló legelőket is. (Földmiv. min. 99130/895. sz. hat.)

helyező liberalis intézkedései megtörttek, hatástalanokká váltak egyrészt az érdekelték gazdasági elmaradottságán, konzervatív magatartásán és önzésén, másrészt az irányító, illetőleg felügyeleti szervezet gyöngeségein és hiányosságán.

Maguk az érdekelték akkor, a mikor a törvény életbe lépett, a kiméletlen gazdálkodás miatt már kifejlődött legelőszükség érzetében, a legeltethető állatlétszámnak a legelők állatbirásához mért megállapítása iránt önként érthetőleg nem igen voltak hajlandósággal, mert az egyelőre a legtöbb helyen a legeltethető állatlétszám tetemes redukálásával járt volna; arra pedig, hogy a törvénynek ezt a követelményét végrehajtsák, a fentiekben kifejtett egyéni érdekek által többé-kevésbé befolyásolt előjáróik már azon okból sem vehették rá, mivel büntetéssel járó törvényes kényszerre nem hivatkozhattak és esetleges jó igyekezetüket az érdekelték ellenzésével szemben, felügyelő, vagy ellenőrző közegek sem támogatták.

Az 1894. évi XII. t. cz. az ellenőrzést és felügyeletet a járási főszolgabírákra és a járási mezőgazdasági bizottságokra bízta, mely utóbbiak a járás területén felmerülő gazdasági kérdésekben tanácsadók is. Ezek közül a járási főszolgabírák tudvalevőleg csak részben szakértő gazdák és általában úgy el vannak halmozva más kötelezettségekkel, hogy a gazdaság iránti érdeklődésük a legelők megvizsgálásában vajmi ritkán nyilvánulhat. Végeredményében ugyanezt mondhatjuk a járási mezőgazdasági bizottságokról is, a melyek igen sokszor szintén csak laikus érdeklődőkből alakulnak és bármiként vannak alakítva, csak a legritkább esetben bírnak olyan tagokkal, a kiknek kedvök és idejük van a többé-kevésbé elszórtan fekvő legelők kezelését ellenőrizni. És ha esetleg akad ilyen főszolgabíró, vagy járási mezőgazdasági bizottsági tag, azt is mihamar csüggedés fogja el, mert a törvény 21. §-ában előirt legeltetési szabályokkal lépten-nyomon ellenkező gyakorlattal szemben szükséges intézkedések érvényre juttatásához a törvény erőt nem ad, a nélkül pedig a jó tanács és a figyelmeztetés rendszerint hiábavalónak bizonyul.

E hiányok folytán az 1894. évi XII. t. cz. azon legelőgazdasági intézkedések érvényrejuttatására sem mutatkozik elég alkalmasnak, a melyeket tényleg felölelt. Annál kevésbé alkalmas termé-

szétesen arra, hogy legelőink szegényedésének és pusztulásának az előbbi részben vázolt összes okait megszüntesse, és az ősi szokáson alapuló jelenlegi kiméletlen, extensív legeltetési szokásokat — legalább a közérdek szempontjából fentartandó legelőinken — kiméletes, intenzív gazdasággal váltsa fel. Ezt a célt minden kétségen kívül csakis olyan törvénnyel biztosíthatjuk, mely a közérdek szempontjából törvényes védelmet igénylő összes legelőkre kiterjesztett hatáskörben, a származási okokhoz alkalmazott célszerű intézkedésekkel, utját vágva úgy a helytelen kezelés, mint a túlhajtott legelőfelosztás további kultuszának: a kiméletes legelőgazdaság valamennyi követelményét határozottan megszabja és a míg egyfelől gondoskodik arról is, hogy a rendszeres legelőgazdaság, valamint az azzal kapcsolatos tej-, vaj- és sajtgazdaság térfoglalása kellő gyámolításban részesüljön, addig másfelől rendelkezéseinek megszegését, vagy mellőzését a birtokosok, illetőleg jogosultakkal szemben is kellő szigorral bünteti.

Ilyen törvény nélkül a tapasztalat félreismerhetlen tanúságai szerint csak a gazdasági ismereteknek hosszú időt igénylő, fokozatos fejlesztése révén juthatnánk odáig, hogy a legelők helyes kezeléséhez kapcsolódó közgazdasági érdekeinket biztosítva láthassuk és önként érthetőleg még kevésbé várható időbe kerülne az, hogy legelőgazdaságunk elérje a fejlődés azon magaslátát, melyen a bevezető részben jelzett államgazdasági követelményeket minden tekintetben kielégítheti.

Hogy erre sem a helytelen legeltetésből származó kiszámíthatatlan károk és veszteségek miatt, sem a rendszeres legelőgazdaság révén biztosítható gazdasági előnyök szempontjából nem volna helyes várni: azt kétségkívül fölösleges tovább bizonyítanunk. Bizonyítékai az elmondottakból teljes mértékben nyilvánvalók, és ha azokhoz, a belőlük levonható következtetésekre támaszkodva, végső érv gyanánt még hozzátesszük, hogy *legelőgazdaságunk intenzív fejlesztése nélkül*, a legelők romlása és illetőleg a legelőre hajtott állatok kellő gondozásának hiánya miatt, *kellő sikerhez az a sok áldozattal járó akció sem vezethet, a melyet a kormány egyfelől az állattenyésztés javítása és föllendítése, másfelől az állategészségügy rendezése érdekében kifejt*: lehetetlen más végkövetkeztetéshez jutnunk, mint ahhoz, hogy *legelőgazdaságunk*

általános rendezését és fejlesztését égetően sürgős államgazdasági feladatnak kell tekintenünk, melynek mielőbbi sikeres megoldása érdekében az adott viszonyoknál fogva mindenekelőtt egy olyan legelőgazdasági törvény alkotása szükséges, mely gazdaságunk ezen ágazatánál a fejlődést hátráltató tényezők érvényesülése ellenében kellő védelmet, a haladás tekintetében pedig kellő támogatást biztosít.

*

A fentiek szerint elkerülhetlenül és sürgősen szükséges legelőgazdasági törvény megalkotása, — azon szoros kapcsolatnál fogva, mely az 1894. évi XII. t. cz.-nek a legelőkre, valamint az állattenyésztésre és mezőgazdaságra vonatkozó intézkedései között fenáll, — önként érthetőleg szükségessé teszi azt is, hogy a törvény egyes fejezetei között nélkülözhetlen összhang biztosítása érdekében, egyidejűleg az egész 1894. évi XII. t.-cz. revízió alá vétessék, annyival inkább, mivel a gazdaság helyes irányítására és ellenőrzésére rendelt szervezeteknek a tenüekben említett tagadhatlan gyöngéi miatt nem lehet elzárkózni az elől sem, hogy a legelőgazdasági törvény megalkotása alkalmával e szervezet szükségzerű tökéletesítése is meg legyen oldva.

Mindazonáltal mi az alábbiakban — kitűzött célunk- és hivatásunkhoz képest — kizárólag csak a legelőgazdaságra terjeszkedünk ki, mint olyanra, mely a legeltetésben és a legelők bővítésében állandóan jelentős szerepet játszó erdőgazdaságot is nagyon közelről érdeklí s ennél fogva (a törvény többi részeitől eltérőleg) részünkről is kétségtelenül illetékesen vehető tárgyalás alá.

IV.

A legelőgazdasági törvényre vonatkozó javaslatok.

Az új legelőgazdasági törvény leghelyesebb irányjelzőjének — azok után a miket legelőgazdaságunk fontosságáról, hivatásáról helyzetéről és ennek okairól az előbbiekben elmondottunk — az a már fentebb is említett elv mutatkozik, hogy a törvény egyfelől a legelők termőképességének fentartását célzó intézkedésekkel, másfelől a legelők használatának szabályozása útján vessen gátat

a legelők romlását előidéző tényezők elé s az ekként lehetővé tett gazdasági fejlődést oly módon támogassa, hogy legelőgazdaságunk minden vonalon az adott viszonyoknak megfelelőleg erősödhesék.

Ebbeli feladatai között nyilván az első — *a legelők romlását előidéző tényezők korlátozása* — a legnehezebb, miután azok a tényezők az előbbieken vázolt körülményekből kitetszőleg, (főként a gazdaság tekintetében) annyira általánosak (nemcsak a szoros értelemben vett közlegelőkön, hanem a magán legelőkön is), hogy korlátozásuk csak akkor vihetne elég gyorsan teljes eredményhez, ha a törvény intézkedései, kizárólag a gazdasági célú követve, összes legelőink használatát behatóan szabályozhatnák.

Ezt a megoldási módot kizárja azonban a magánjog, s az ez által szabott határok arra utalnak, hogy *a legelők romlását előidéző tényezők korlátozását közérdekeinknek megfelelőleg, a mások jogainak épségben tartását megkövetelő jogi tételre alapított intézkedésekkel igyekezzünk biztosítani.*

Ilyen módon a helytelen gazdálkodást és annak következményeit nem akaszthatjuk meg ugyan mindjárt minden vonalon, de állíthatunk olyan korlátokat, a melyek a kiméretlen gazdálkodásra ott is elég mérsékelő hatással lesznek, a hová a törvény a gazdaság szabályozását célzó intézkedéseit a fenti okból közvetlenül ki nem terjesztheti; és ezen korlátok által a célrajutást — habár lassabban is — minden tekintetben elérhetővé tehetjük.

Részünkről tehát az alább elősorolandó javaslatokban ezt a *szociális követelményekkel is számoló liberális elvet* követjük s ehhez, valamint a törvény fentebb jelzett feladataihoz alkalmazkodva, a törvényre vonatkozó javaslatainkat úgy osztjuk be, hogy előbb a tulajdonjogi megkülönböztetés nélkül alkalmazandó általános intézkedéseket, majd pedig a tulajdonjogi jelleghez kapcsolódó különleges intézkedéseket tárgyaljuk. Ezekhez fűzzük aztán a legelőgazdaság felügyeletére és fejlesztésére vonatkozó javaslatainkat s végre azokat az intézkedéseket, a melyek egyfelől az előbbieket végrehajtását, másfelől a legelőgazdaság biztonságát és igazságos gyakorlatát volnának hivatva szolgálni.

1. fejezet.

Általános intézkedések.

Az általános intézkedéseket, mint olyanokat, a melyeknek célja a legelők talajának a közérdek kívánalmaihoz mért óvásában rejlik, a mások jogainak épségben tartását megkövetelő elv alapján, akként véljük megalkotandónak, hogy a közgazdasági érdekből elhárítandó károk bekövetkezését lehetőleg megelőzzék s utólagos segítségre csupán az eddig már bekövetkezett talajpusztulásai szemben szorítkozzanak.

Ehhez képest ezen fejezetben nézetünk szerint mindenekelőtt általánosságban kimondandó, hogy *legelőin olyan haszonvételeket, illetőleg cselekményeket, a melyek folytán mások érdekeit is veszélyeztető vízmosságok, kopárságok, hó- vagy kőgörgetegek, s föld-, illetőleg hegycsuszamlások támadhatnak, vagy a futóhomok terjedésének út nyittatik, senki sem gyakorolhat és másoknak sem engedhet meg.*

Tilos tehát az ilyen veszélyek ellen védelmet nyújtó fák, facsoportok, ligetek és cserjések közvetlen, vagy közvetett kiirtása és illetőleg tarra vágása, valamint a legelők talajának ezen veszélyeket előmozdító felszakgatása, illetőleg rongálása, történjék az akár közvetlenül a talaj felbolygatásával járó haszonvételek (pl. föld-, gyp-, homok-, kő- vagy kavics ásás) rendszertelen és kiméletlen gyakorlása által, akár közvetett úton, a legelők túlterhelése és az időjárásra való tekintet nélkül folytatott legeltetése, vagy pedig a marhacsapások, (csordajárók) utak, ösvények s delelő- és itató-helyek rendezetlensége és a talaj épségén mutató romlások elhanyagolása miatt.

Ezen általános intézkedés a fent kifejtett elv természetes következtetése. Indokai a legelőinken általános kiméletlen talajrongálásban rejlenek, a minek megdöbbentő példáit a már több százezer holdra szaporodott kopár legelők szélkében hirdetik, minden érvelésnél meggyőzőbben igazolva, hogy ilyen értelmű rendelkezésre nálunk mulhatlanul szükség van.

E bizonyítékokkal szemben a javasolt szakasz törvénybe iktatását a magánérdekek követelményei nem ellenezhetik, miután a törvény tilalma olyan haszonvételekre, illetőleg cselekményekre

irányul, melyeknek az oktalan talajrongálás meggátlásában rejlő célhoz mért szabályozása kétségkívül a birtokosoknak is érdekükben áll.

Némi aggályra csak az adhatna okot, hogy a birtokosok e szakasz alapján legelőgazdaságukban esetleg a törvény kifejezett céljait meghaladó korlátozást is szenvedhetnek. Ennek alapját veheti azonban a törvény az által, ha a szóban levő törvényszakaszból folyólag szükséges intézkedések megtételére felhatalmazandó közigazgatási bizottságok rendelkezéseivel szemben, a birtokosoknak megadja a földmivelésügyi miniszterhez való felelősség jogát. Ez a biztosíték tagadhatlanul kívánatos, minélfogva törvénybeiktatása nem mellőzhető.

Az ezzel bevezetett általános intézkedéseket az előrebocsájtott irányelv szem előtt tartása mellett, továbbmenőleg kiterjesztendőnek véljük:

a) a talaj feltörésével kapcsolatos mezőgazdasági művelésre állandóan nem alkalmas legelőkre,

b) a fekvésüknél és illetőleg talajviszonyaiknál fogva különös védelmet igénylő legelőkre, és végül

c) a már elkopárosodott, vagy vízmosásos legelőkre.

A legelőbb említett *azon legelőkre nézve, a melyek termőhelyi viszonyaiknál fogva a talaj feltörésével kapcsolatos mezőgazdasági művelésre állandóan nem használhatók* s ennélfogva felásás, felszántás vagy felkapálás esetén előbb-utóbb csak a kopárok amugy is szertelenül nagy terjedelmét gyarapítanak, nézetünk szerint *a talaj feltörése általában hatósági engedélyhez kötendő oly hozzáadással, hogy arra a hatóság is csak a legelőjavítás céljából esetleg szükséges mértékben adhat engedélyt.*

E szakasz célja nyilvánvalólag az, hogy a talajpusztulás mesterséges előmozdításával egyértelmű gondatlan gazdálkodásnak korlátot vetve, a birtokosokat a talaj jellegének megfelelő gazdaság üzésére szorítsa és ezzel közvetett uton mérsékelje a legelők felosztását is, a minek indító okát sok esetben tudvalevőleg a szántóföldeknek a talaj minőségével nem számoló kiterjesztése képezi. Szükségét az arra nem alkalmas talaj feltöréséből származott kopár és vízmosásos területek megszámlálhatlan sokasága igazolja, a melyeknek figyelembe vételével e szakasz alkalmazását

ép ugy helyén valónak kell tekintenünk, mint az 1879. évi XXXI. t. cz.-nek a feltétlen erdőtalajon álló erdők fentartása iránt intézkedő 4. §-át, különösen ha meggondoljuk, hogy az ide sorozandó legelők tulnyomó része olyan helyeken fekszik, a hol a hosszas és kiméltetlen legeltetés folytán erejében meggyengült talaj megfelelő trágyázására a közel jövőben nem igen lehet remény.

Kivétel kétségkívül akadhat, de azzal szemben viszont megvan a *talajminősítés módosításának lehetősége*, a mit a talajminősítésnek a gazdaság fejlettségéhez alkalmazkodó viszonylagos jellegéből érthetőleg, a gazdasági viszonyok javulása esetére természetesen *biztosítani kell*. Ha ez az életbe léptetési rendeletben megtörténik*) és az előbbi szakasznál mondottak szerint a birtokosok felebbezési joga is biztosítva lesz, akkor javaslatunk e része ellen sem támaszthatók olyan ellenvetések, a melyek mellőzését indokolhatnák.

Az általános intézkedések eddig tárgyalt két szakaszának végcéljait továbbmenőleg a fenti sorban második és harmadik helyen (*b*) és (*c*) alatt) említett *legelők használatának megfelelő szabályozása* biztosíthatja, a mi az ott mondottakból következőleg kiterjesztendő:

1. *mindazon legelőkre, a melyek hegy-, illetőleg földomlás, vagy csuszamlás, kő-, illetőleg hógörgeteg, vízmosság vagy futóhomok veszélyének határozottan exponált helyeken terülnek el s termőtalajuk elpusztulása által alább fekvő, illetőleg szomszédos helyek termőképességét avagy termését s állandó közlekedési utak vagy más közérdekű építmények biztonságát veszélyeztetik;*

2. *a fatenyészet határa felett levő havasi legelőkre;* és

3. *az elkopárosodott, illetőleg vízmosságos legelőkre.*

Mindezekre nézve véleményünk szerint *kivétel nélkül kimondandó, hogy használatuk csakis hatóságilag megállapított, illetőleg jóváhagyott gazdasági terv szerint történhet, melynek szerkesztése, a talaj termőképességének fenmaradására irányuló cél szem előtt tartásával külön, miniszteri utasításban szabályozandó.*

Ez az intézkedés tagadhatlanul mélyre vág ugyan, de az itt szóban levő legelők sorsához elválaszthatlanul hozzákapcsolódó közérdekek elhatározó fontosságukkal feltétlenül megkövetelik,

*) Olyan értelemben, mint a feltétlen erdő, illetőleg véderdő talajra.

hogy a törvény az állami érdekeknek teljes mértékben megfelelő garanciákról gondoskodik, ezt pedig úgy, hogy a gazdaság a célon túlmenő korlátozást ne szenvedjen, csak a gazdasági tervek segítségével lehet biztosítani.

E tervekben érvényre juthatnak a birtokosok mindazon kiválmalmai, a melyek mások érdekeinek veszélyeztetése nélkül kielégíthetők, és az állami érdekek a gazdaság minden mellőzhető korlátozása nélkül, a birtokosok helyesen értelmezett érdekeivel egy uton érhetnek célhoz; míg azon esetben, ha a törvény a gazdasági tervek helyett a helyi viszonyok követelményeihez önként érthetőleg sokkal kevésbé illeszthető általános jellegű korlátozó intézkedéseket állítana: akkor a birtokosok és az állam érdekei között olyan ellentétek támadhatnának, melyek vagy az egyik, vagy a másik érdekeit szükségtelenül csorbitják s végeredményükben a törvény sikerére mulhatlanul gyengítő hatást gyakorolnak.

A birtokosok könnyebbsége kedvéért, a gazdasági terv szerinti kezelés kötelezettsége oly értelemben volna azonban kimondandó, hogy *pontos felvételeken alapuló rendszeres gazdasági terv benyújtására csak azon birtokosok köteleztessenek, a kik a későbbi intézkedések szerint összes legelőiket rendszeres gazdasági terv szerint kötelesek kezelni, míg ellenben az oda nem sorozott birtokosok legelőire nézve, a gazdasági tervek a birtokosok meghallgatása után, hivatalból állapítassanak meg*, és ehhez a birtokosok csak a legelőikről meglevő térképek és területi adatok beszolgáltatásával, valamint az esetleges helyszíni felvételekhez szükséges fuvarés munkaerővel legyenek kötelesek hozzájárulni.

Mivel pedig a gazdaságnak a közérdek követelményeihez mért szabályozása folytán, a birtokosokat kezdetben előbbi jövedelmeikhez képest esetleg kisebb-nagyobb arányu veszteség érheti: méltányossági szempontból kívánatos a törvényben arról is gondoskodni, hogy *az előbbi intézkedések folytán jövedelmezőségükben veszítő, vagy épen a kataszteri tiszta jövedelemnél kisebb jövedelmezőségre szálló birtokok, viszonyaikhoz képest adókedvezményben, vagy teljes adóelengedésben részesülhessenek*,

A már elkopárosodott és illetőleg vízmosásos legelőkre nézve a gazdasági terv szerinti kezelés kötelezővé tétele kapcsán kimon-

dandó egyben az is, hogy azok a talaj további pusztulásának meggátolása céljából szükséges mértékben azonnal legeltetési tilalom alá helyezendők és a mennyiben talajuk pusztulása mások érdekeit is veszélyezteti: birtokosaik kötelesek mindazon teendőket haladék nélkül foganatosítani, a melyeket a talaj óvása érdekében a hatóság elrendel.

Ezzel az intézkedéssel mód adatnék arra, hogy a hatóság a kopárosodás továbbterjedésének meggátolása iránt már a gazdasági terv jóváhagyása előtt megtehesse a kellő intézkedéseket, a melyekre igen sok helyen a közérdek szempontjából is égető szükség van.

Az intézkedés joga, az előbbi szakaszokkal kapcsolatos eljáráshoz hasonlóan, e tekintetben is az illetékes közigazgatási bizottságokra volna ruházandó, a melyek olyan esetekben, a mikor a teendő intézkedések több birtokos érdekeit érintik, az érdekelt birtokosok meghallgatása után, az érdekeltségi arányt is megállapíthatnák.

A közig. bizottságok ide vonatkozó határozatai ellen azonban a birtokosoknak szintén meg volna adandó a földmivelésügyi miniszterhez való fellebbezés joga. E mellett a hatóság által elrendelt és illetőleg a gazdasági tervben megszabott talajóvási és talajjavítási munkálatokra nézve — a melyeknek hasznait a birtokosok rendszerint csak hosszú idő elteltével élvezhetik — *egyben biztosítani kellene a szükségeszerű állami támogatást is*, annival inkább, mivel e nélkül kötelezettségeinek számos birtokos (kellő anyagi képesség hiányában) egyáltalán nem, vagy csak fölötté lassan tehetne eleget, közigazdasági érdekeink pedig követelve sürgetik, hogy több százezer holdra nőtt kopár legelőink további szaporodásának megakadályozását és termőképességének visszaállítását minden erőnkel sietessük.

A segélyezés tekintetében az 1879. évi XXXI. t. cz. 177. §-ban kifejezett elvek szerint lehetne eljárni azon különbséggel, hogy az érdekeltnek szervezett társulattá alakítása mellőztessék és a segélyezés egyik módja se legyen az államra nézve kötelező, hanem az érdekelt birtokosoknak adassék meg a csemetével, fűmaggal, pénzsegéllyel, kölcsönnel vagy adóelengedéssel való segélyezés kérelmezési joga és a kérvények fölött a földmivelés-

ügyi miniszter, az illetékes közig. bizottság meghallgatása után, függetlenül határozzon.

Az előbbi módosítást szükségessé teszi az eljárás egyszerűsítése, az utóbbit pedig az a tagadhatlanul figyelmet érdemlő indok, hogy a segélyezésben minden korlátozó kötelezettség nélkül, első sorban az állami érdekek követelményei legyenek követhetők.

A törvény általános intézkedései folytatólag a legelőhatárok és a legeltetés ellen tilalmazott legelők vagy legelőrészek megjelölésére, továbbá a legelő állatok pásztoroltatására, majd az állategészségügyi intézkedésekre és végül a legelőkön sem mellőzhető tűzrendészeti s rovar- és gyomirtási rendelkezésekre volnának kiterjesztendők.

A legelők határainak minden birtokon szükséges megjelölését a földbirtok más művelési ágainál követendő határbiztosítási eljárással egyértelműleg véljük szabályozandónak s ehhez képest a legelőgazdasági törvény keretében erre vonatkozólag nem hozunk javaslatba külön részleges intézkedéseket, de tapasztalatainkból folyólag helyén valónak látjuk, hogy minden kétséget eloszlató, figyelmeztetésképpen itt is ki legyen mondva, miszerint *a birtokosok legelőik határait a határbiztosítást illető általános rendelkezések értelmében biztosítani és a határjeleket állandóan fentartani kötelesek* és mivel a legelők határjelei a megrongálásnak nagyon ki vannak téve, egyben szükségesnek tartjuk azt is, hogy a legelők *állandó határjelekkel* legyenek biztosítva.

Hasonlóan valamennyi birtokosra egyaránt kötelezővé teendő a legeltetés ellen tilalmazott legelőknek, valamint a letiltott utak-, csapások-, ösvények s más tilalmas helyeknek nyilvános tilalmi jelekkel való megjelölése is, a mi a tilalmazás nyilvánossá tételére irányuló célzatánál fogva, a tilalmazás természetes tartozékát képezi, s mint ilyen, a törvény idevágó intézkedéseinek hátránya nélkül egy birtokon sem mellőzhető.

Ugyanezen szempontból kívánatos a községi előjáróságokat kötelezni arra, hogy a tilalmas helyeket, utakat, csapásokat, ösvényeket stb. a birtokos szó- vagy írásbeli kérése alapján, a szokásos eljárással kihirdessék.

A pásztoroltatásra az 1894. évi XII. t. cz. 19. §-ban foglal-

takhoz hasonló intézkedést hozunk javaslatba, de a felügyelet mellőzését méltányosnak véljük a pányván való legeltetés esetére is megengedni, miután ezen legeltetési mód állandó felügyeletet tényleg nem igényel.

Viszont azonban a pásztorok alkalmazására vonatkozólag szigorubb intézkedést kell ajánlanunk, mint a minő az 1894. évi XII. t. cz. 19. §-ban és annak végrehajtási rendeletében foglaltatik, mert az a fontos szerep, a mit a pásztorok — mint a legelők helyes kezelését célzó intézkedések legközvetlenebb végrehajtó közegei — a legelőgazdaságban betölteni hivatottak, feltétlenül megköveteli, hogy a törvény a pásztorok alkalmazása és felügyelete tekintetében a birtokosoktól nagyobb felelősséget követeljen, mint eddig és ezzel szüntesse meg azt a visszás állapotot, hogy a pásztorszolgálat bárkire — akárminő megrögzött kártevőre, vagy feladatának megfelelni képtelen egyénre — rábízható legyen s a szolgálatadók még a pásztorok gazdálkodásának ellenőrzésére se érezzék magukat kötelezetteknek. Hogy ez így nem maradhat, s hogy ezen változtatni a legelőgazdasági törvény céljai érdekében elengedhetetlenül szükséges: azt azok után, a miket legelőgazdaságunk mai állapotának vázolása közben a pásztorok alkalmazására és gazdálkodására vonatkozólag elmondottunk, bizonyára fölösleges volna újabb érvekkel is bizonyítani. Megvagyunk győződve, hogy ha azokra utalunk, elegendő bizonyítékot tárunk fel abbeli véleményünk indokolására, hogy a törvényben általános érvényességgel kimondandó egyfelől az, hogy:

pásztoroknak csak olyan egyének alkalmazhatók, a kik a rájuk bizott teendők ellátására testi és szellemi képességeiknél fogva alkalmasok, feddhetlen előéletűek, honi illetőséggel bírnak és — a mennyiben közös csordák, csürhék, falkák stb. őrizetére fogadtatnak fel — 24-ik életévüket betöltötték;

másfelől az, hogy a pásztorokat alkalmazóik a szolgálat tekintetében kellő utasításokkal ellátni és azoknak teljesítésében megfelelően ellenőrizni kötelesek.

Ezeknek megfelelőleg, a törvénynek az áthágásokat és kihágásokat illető rendelkezései természetesen kiterjesztendők ezen rendelkezések megszegésére is, még pedig olyan értelemben, hogy *a megszabott kellékeknek meg nem felelő pásztorok alkalmazása*

a felügyelet elmulasztásával egyenlő elbírálás alá vétessék és mindkettő büntetendő cselekménynek legyen minősítve.

Egyebekben a pásztorok alkalmazására nézve, a viszonyok különféleségére való tekintettel, fenttarthatónak véljük továbbra is az 1894. évi XII. t. cz. 19. §-ban jelzett eljárást, de hangsúlyozzuk, hogy a közös csordák őrzetére alkalmazandó pásztorok szolgálati kötelemeinek előírására vonatkozó utasítás úgy a legelő-ápolási teendők részletezése, mint a legeltetés, itatás, delelés és éjjelezés szabályai tekintetében kiegészítést igényel.

A törvénybe az előbbi rendelkezéseket követőleg *az állategészségügyi követelmények betartásának kötelezővé tétele* volna fölveendő, mint olyan intézkedés, mely az állattenyésztés érdekeit védő célzatánál fogva, az állattenyésztés szolgálatára hivatott legelőgazdaság szabályozásának elmaradhatatlan tartozékát képezi.

Ezt a követelményt — tekintettel arra, hogy törvényeink a legelőkre *kihajtott* állatok egészségének kellő *óvását* biztosító intézkedéseket nem tartalmaznak*) — czélszerű állategészségügyi rendelkezésekkel kellene kiegészíteni, kimondva, hogy azoknak (mint közérdekű intézkedéseknek) *betartása valamennyi legelőre kötelező s azért a legelőtulajdonosok, illetőleg (bérbeadott legelőknél) a bérlők felelősek.*

A legelőgazdasági törvény általános intézkedéseit ezek után — a mint már előbb is említettük — még csak a legelőkön történhető tüzkárok, valamint a káros növények, rovarok és férgek elleni védekezés szabályozására kellene kiterjeszteni.

A tüzkárok közül itt a fü-, fa- és földégés jöhetnek figyelembe.

Ezekre vonatkozólag az 1879. évi XXXI. t. cz. 9—13. §-aiban foglaltakhoz hasonló intézkedéseket lehetne alkalmazni, úgy azonban, hogy a tüzelési-jog ugyanolyan értelmű korlátozása s a tüzoltás kötelezettségének azonos szabályozása mellett, a legelőkön levő fü, gyom, giz-gaz és fásnövények szándékos felégetése is engedélyhez legyen kötve s az övrendszabályok betartásáért az engedélyesek tétessenek felelősökké.

A *káros növények* fogalma alá egybefoglalandónak véljük mindazon gyomnövényeket, a melyeknek elszaporodása a szom-

*) Törvényeink ugyanis a legelőknek jó ivóvízzel való ellátása, s a legelőn betegség jeleit mutató állatok elkülönítése, gondozása stb. iránt nem intézkednek.

szédos legelők és más mezőgazdasági földek termésére is káros lehet (pl. szerbtövis, aranka, bogáncs, mérges növények, stb.), és miután ezeknek irtását a közérdek is nyilvánvalólag követeli: ennél fogva indokoltnak és szükségesnek látjuk, hogy az ezen fogalom alá eső káros növények irtását a törvény valamennyi legelőtulajdonosnak kötelességévé tegye.

Ez az intézkedés főcélja mellett, legelőink termés-értékének emelkedését is nagy mértékben elősegíthetné s ezáltal gazdasági gyarapodásunknak kettős előnyt biztosíthatna.

A legelők termését és illetőleg a legelőállatokat veszélyeztető rovarok és férgek irtása érdekében szintén általános érvényű intézkedés szükséges, miután a káros növények irtásához hasonlóan, e tekintetben is csak akkor lehet célhoz jutni, ha az irtás valamennyi legelőn kötelező.

E két intézkedés kapcsán gondoskodni kell a kártékony növények rovarok és férgek nagyszámú elszaporodás esetén követendő eljárás szabályozásáról is oly módon, hogy az érdekelték összességének egyöntetű közreműködése biztosítva legyen. E célú intézkedés szerint az 1894. évi XII. t.-cz. 54. §-a értelmében alkotandó törvényszakaszsal lehetne elérni, mely a közmunkaerővel végzendő irtás iránti intézkedésre — az előbbi szakaszoknál követelt eljárás szerint — a közig. bizottságokat hatalmazná fel s az irtás vezetését (a tüzoltás vezetéséhez hasonlóan) első sorban az igénybe vehető szakközrege bizná; a költségek megtérítését pedig csakis az előbb idézett törvényszakaszban jelzett esetre helyezné kilátásba úgy, a mint ott meg van állapítva.

Ezeknek kiegészítésül végre szükséges hogy a káros növények vagy állatok elszaporodásának haladéktalan bejelentése valamennyi legelőbirtokosnak vagy bérlőnek kötelességévé tétessék, nehogy azokról a hatóság elkésve csak akkor szerezzen tudomást, a mikor a védekezés már nagy munkát és aránytalan áldozatokat igényel.

*

Az eddig javasolt rendelkezésekkel a törvény általános intézkedései elé tűzött célok — úgy véljük — elég kielégítő mértékben biztosíthatók a nélkül, hogy a helyesen értelmezett magánjog komoly kifogás alá eshető korlátozást szenvedne. Legelőink mai

elhanyagolt állapota és igen sok helyen valóságos talajpusztítássá fajuló kiméletlen kezelése tagadhatlanul bő okot adna ugyan továbbmenő rendszabályokra is, de azon reményben, hogy a hatóságok részére biztosítani tervezett hatáskör, kellő felügyeleti szervezet mellett a gazdasági ismeretek fejlődésével különben is mind szűkebb térre szoruló talajpusztításra, a törvény direkt rendelkezésein tulmenőleg is, minden vonalon eléggé korlátozó hatással lesz: mellőztünk minden olyan javaslatot, mely a gazdaság függetlenségét védő nemzetgazdasági elvekkel ellentétbe hozhatna. Tettük ezt azonban azért is, hogy a rendszeres legelőgazdaságra való átmenet tagadhatlanul nagy nehézségeit könnyítsük és módot adjunk arra, hogy a törvény rendelkezései az állattenyésztésre kedvezőtlen rázkódtatás nélkül juthassanak megvalósuláshoz. Innen van az, hogy sok tekintetben határozott rendelkezés helyett olyan intézkedéseket javasoltunk, a melyek a végrehajtó hatóságoknak tág hatáskört hagynak. Ezzel gyöngítettük ugyan a törvény határozottságát, de viszont lehetővé tettük az életbeléptetést gátló akadályok kiméletes leküzdését és elhárítottuk azokat a komoly nehézségeket, a melyek a közérdeknek a magánjog fölösleges korlátozása nélküli védelmét czélzó törekvés megvalósítása elé tornyosulnának akkor, ha a törvényt minden tekintetben határozott rendelkezésekkel akarnók megalkotni.

A fentiekkel befejezett általános intézkedéseket követőleg, a legelőgazdasági törvény czélját nézetünk szerint azon nálunk kiválóan fontos feladat megoldására kell irányítani, hogy a népies állattenyésztés szolgálatában levő legelők, mindazon legelőbirtokokkal egyetemben, a melyek tulajdonjogi minőségüknél fogva az állami felügyelet behatóbb érvényesítését igényelik, minden tekintetben helyes kezelésben részesüljenek s rendeltetésüket állandóan, a lehető legkielégítőbb mértékben szolgálják.

A törvény ide irányuló fejezetét „különleges intézkedések” czimmal jelöljük meg.

2. fejezet.

Különleges intézkedések.

A különleges intézkedések alá eső legelők sorába számítjuk az állam, a törvényhatóságok, községek, vagyonközségek és közbirtokosságok legelő birtokait, továbbá az urbéri rendezés alkal-

mával legelőilletőség fejében a volt urbéresek tulajdonába jutott, avagy azok és illetőleg jogutódaik által vásárlás, csere, vagy ajándékozás útján szerzett és közösen használt legelőket, valamint magán személyeknek a fenti birtokosokkal közösen birt legelőit.

Az itt említett legelőkre nézve — egyfelől azon jogi és gazdasági indokokból folyólag, a melyek az 1879. évi XXXI. t. cz. II. fejezetének s az 1894. évi XII. t. cz. 21. és következő szakaszainak megalkotását eredményezték, másfelől azon életbevágó szerepnél fogva, melyet ezen legelők a nálunk ma is határozottan domináló népies állattenyésztés terén játszanak — kívánatosnak véljük, hogy *a törvény ne csak a termőképesség fenmaradását, hanem az általános résznél mélyrehatóbb intézkedésekkel, egyben a talaj jövedelmezőségének állandóságát s a gazdaság hasznainak fokozatos gyarapodását, valamint a jogosultak igényeinek igazságos kielégítését is biztosítsa*, miután rendeltetésüket állandóan és a lehető legteltesebb mértékben kétségkívül csak így szolgálhatják és csakis így tölthetik be azt a kiválóan fontos szerepkört, melyre közgazdasági helyzetünk erősítése tekintetében hivatva vannak.

Ezt a törekvést minden követelménynek megfelelőleg és mégis egyszerűen az által véljük elérhetőnek, *ha a törvény a fent elősorolt legelőkre vonatkozólag kötelezővé teszi a rendszeres gazdasági terv szerint, szakértők által vezetendő kezelést mindazon kellekekkel együtt, a melyek a rendszeres gazdaság elengedhetlen tartozékai.*

Az első kellék az volna tehát, hogy a törvény a szóban levő legelők tulajdonosait, záros határidő kitézése mellett, szakértők által pontos felvételek alapján készítendő rendszeres legelőgazdasági tervek betérjesztésére kötelezze.

A tervek összeállítására vonatkozó intézkedéseket a végrehajtási rendeletben lehetne megtenni, de általánosságban a törvényben is kimondandó volna, hogy a gazdasági tervekben a legelőgazdaság — az adott viszonyok és a birtokosok (vagy jogosultak) szükségleteinek figyelembe vételével — akként legyen rendezve, hogy a terv a talaj termőképességének fokozása s a fűtermés lehető leggazdaságosabb kihasználása, valamint az előbbi korlátok között ellátható szükségletek igazságos kielégítése mellett, az okszerű állattenyésztési és állategészségügyi követelményeknek is mindenben

megfelelően s ezeken kívül az esetleges *mellékhaszonvételek szabályozásáról*,*) valamint a *szakszerű kezelés és megfelelő védelem biztosításáról* is gondoskodjék.

Az ekként készítendő terveket az erdőgazdasági üzemtervekhez hasonló eljárás szerint véljük beterjesztendőeknek és jóváhagyandóknak oly hozzáadással azonban, hogy *önálló gazdaságra elég előnyösen nem használható kisebb legelőbirtokokból közös gazdaságra egyesített legelőterületek* — azon esetben, ha a közös gazdaságra való egyesítés legalább 10 évi időtartamra szól — az egyesített birtokrészek és az azokat illető jogok kitüntetése mellett *egy üzemtervben tárgyalhatók*.

Ezt az engedményt kívánatosá teszi a II. cím alatt említett azon körülmény, hogy a legelők sok helyen annyira fel vannak aprózva, hogy egyes darabjaik külön-külön rendszeres legelőgazdaságra nem alkalmasak. E kedvezőtlen helyzetben céljainknak megfelelőleg kétségkívül csak úgy segíthetünk, ha a tulságosan felaprózott legelők együttes kezelésére igyekszünk hatni. Ebből a szempontból a szóban levő engedmény tagadhatlanul előnyösnek mutatkozik.

Céljának biztosításához szükséges azonban, hogy a *rendszeres gazdasági terv szerinti kezelés mellőzését a törvény csak azon kivételes esetekre szorítsa, a midőn olyan legelőkről van szó, a melyek a rendszeres gazdaságra önállóan tényleg nem alkalmasok s az előbbi értelemben való közös gazdálkodásra nem egyesíthetők*. Az üzemterv mellőzése ilyen esetekben is a földművelésügyi miniszter engedélyéhez volna kötendő.

A jóváhagyott, vagy hivatalból megállapított gazdasági tervek, vagy szabályok betartását természetesen kötelezővé kell tenni azzal, hogy azoktól a birtokosok csakis a földművelésügyi miniszter előzetes engedélye alapján térhetnek el.

A legelőgazdasági tervek révén elérni kívánt cél második kelléke — mint fennebb említettük — a szóban levő *legelők szakszerű kezelésének kötelezővé tételében* áll.

Ez — nézetünk szerint — oly hozzáadással volna kimondandó, hogy *szakértőnek csakis törvényes szakminősítéssel bíró gazda-*

*) Mint szabályozást igényelő mellékhaszonvételek szerepelhet pl. a fa-, föld-, homok-, kő-, kavics-, nád-, gyékény-, sikkárfü és tőzeghasználat,

tisztek vagy erdőtisztek tekintetnek. Ilyeneket azonban nem alkalmazhatna minden birtokos, minélfogva a külön kezelőtiszt tartására nem képes birtokosoknak, a hatósági hozzájárulás fenntartásával, mindenestre jogot kell adni arra, hogy közös kezelőtiszt tartására egyesülhessenek.

E mellett viszonyaink figyelembe vételével minden kétséget kizárólag szükségesnek mutatkozik intézkedni az iránt is, hogy azok a birtokosok, akiknek legelői állami tulajdont képező és állami közegek által kezelt erdő- és illetőleg mezőbirtokok, vagy állami kezelésbe vett erdők szomszédságában fekszenek, a földművelésügyi miniszter hozzájárulásával legelők kezelését, méltányos kezelési járulék fizetése ellenében, állami erdőtisztekre és illetőleg gazdatisztekre bízassák; s hogy továbbá az ily módon állami kezelés alá jutó legelők gazdasági terveit az állam szakértő közegei külön díjazás nélkül készítsék el.

Az állam ezek által tagadhatlanul nagy terhet vállalna ugyan magára, de ezzel szemben a legelők helyes kezelésének biztosítása s az állami felügyelet könnyítése révén olyan gazdasági előnyöket érhetne el, amelyeknek hasznai államgazdaságunk mérlegében a terheket minden valószínűség szerint meghaladnák.

Az itt tárgyalt legelőkre nézve a szakszerű kezelés mellett természetesen a kellő védelem is kötelezővé teendő, a mit az erdők között és azok szomszédságában levő legelőkön az erdőőrök, a mezőgazdasági határba eső legelőkön pedig a mezőőrök láthatnának el és csak az olyan fekvésű legelők őrizetét kellene a mezőőrökkel egyenlő minősítés alá eső és ezen szolgálatra külön felesketendő legelőőrökre bízni, a melyeket az erdő- és illetőleg mezőőrök a viszonyoknál fogva kellő védelemben nem részesíthetnek. Az ilyen legelők megfelelő védelme érdekében, a hatósági hozzájárulás fenntartásával, önként érthetőleg megengedendő, hogy több birtokos közös legelőört tarthasson.

Ép így megengedhetőnek véljük az 1879. évi XXXI. t.-cz 22. §-ban foglalt intézkedéshez hasonlóan azt is, hogy az olyan csekélyebb terjedelmű legelőknél, a melyek szakképzett gazda- vagy erdőtiszt kezelésére célszerűen nem bízhatók, a közigazgatási bizottság hozzájárulása esetén, a kezelést is a legelőőr vagy a birtokos más megbízottja láthassa el.

Viszont azonban a kezelés- és őrzésre vonatkozólag javasolt fenti rendelkezések célrajuttatásának kellő biztosítása végett szükséges, hogy a legelőgazdasági törvény továbbmenőleg is kövesse az 1879. évi XXXI. t. cz. ide vágó intézkedéseit és azokhoz képest a *kezelő és illetőleg őrző személyzet alkalmazásának* a birtokosok részéről történő *elmulasztása* esetére adja meg a közigazgatási bizottságnak és illetőleg a földművelésügyi miniszternek azokat a jogokat, a melyek az idézett törvényczikk 23. §-ában vannak részletezve.

Ennek természetes tartozékát képező hozzáadás gyanánt az itt szóban levő *legelőbirtokosokra nézve kötelezővé teendő az is, hogy legelő-kezelő és őrző személyzetük szolgálatba lépését és távozását, illetőleg elbocsátását a járás főszolgabírójához 8 nap alatt bejelentsék és a szolgálatba lépő fel nem esketett személyzet felesketését kéjék.*

Folytatólag szabályozandó volna azután az *esküre bocsajtás feltétele* ugy a *legelőkezelőkre, mint a legelőőrökre* vonatkozólag. E tekintetben nézetünk szerint az előbbieknél a már említett szak-képzettség hiteles beigazolása mellett a honi illetőség, nagykorúság és fedhetetlen előélet, az utóbbiaknál pedig a mezőőrök felesketésére megszabott kellékek megszabása kívánatos megjegyyezve, hogy e kellékekkel nem bíró személyek az itt szóban levő birtokoknál önálló kezeléssel, vagy őréssel nem bízhatók meg.

A *felesketés módját* és az eskü szövegét az 1879. évi XXXI. t.-cz. 38. és 39. §-aiban és illetőleg az 1894. évi XII. t.-cz. 78. és 79. §-aiban foglaltak szerint véljük megállapíthatónak, kimondva, hogy a *legelőkezelők a közigazgatási bizottság előtt, a legelőőrök pedig a járási főszolgabíró* (polgármester, kerületi előljáró, rendőr kapitány) *előtt tesznek esküt, melynek letétele után szolgálatban közbiztonsági közegeknek tekintetnek, s mint ilyenek — ott ahol szükséges — a földművelésügyi miniszter által a közigazgatási bizottság meghallgatása után megjelölendő lőfegyvert is viselhetnek.*

Ezek kapcsán kívánatos volna továbbá a fenti különleges intézkedések által nem érintett legelőbirtokokon esetleg alkalmazott kezelő és őrző személyzetre nézve is megengedni a feleskétést, azon esetben, ha az illetők az 1894. évi XII. t.-cz. 77. §-ban részletezett kellékeket igazolni képesek. Az ilyeneket szolgálatban

szintén a mezőőrökhöz hasonló jogokkal lehetne felruházni, de úgy ezekre, mint az előbbieken tárgyalt legelőőrökre kötelezővé teendő, hogy *szolgálatban* mindenki által könnyen felismerhető *jelvényt viseljenek, melynek alakját a földművelésügyi miniszter állapítja meg.*

3. fejezet.

A legelők felügyeletére vonatkozó intézkedések.

A legelők felügyelete érdekében a törvénynek egyfelől a legelők részletes törzskönyvezése, másfelől a felügyeleti közegek és hatóságok szervezése s ezek köteleinek és hatáskörének megállapítása iránt kell intézkedni.

Ezen intézkedések között az elsőség kétségkívül a legelők törzskönyvezését illeti, miután nyilvánvaló, hogy kellő felügyeletet gyakorolni csak akkor lehet, ha a legelők összeírása a törvény általános és különleges intézkedéseinek végrehajtása érdekében szükséges részletességgel megtörtént.

A törzskönyvezés nézetünk szerint az erdőkre vonatkozó törzskönyv egybeállításánál követett eljáráshoz hasonlóan a közigazgatási bizottságokra volna bízandó, melyeknek ebbeli teendői részletesen külön miniszteri rendelettel szabályoztatnának.

Mivel azonban a törzskönyvezéssel kapcsolatosan a legelőbirtokosok jogait és kötelességeit érintő intézkedések is teendők, ennél fogva a törvényben a törzskönyvezés ügye sem mellőzhető.

Erre vonatkozólag is felveendőek tehát a következő rendelkezések:

a) *A legelők felügyelete érdekében a törvény életbeléptetési idejétől a földművelésügyi miniszter által kitűzendő záros határidő alatt az összes legelők összeírandók és törzskönyvezendők, még pedig akként, hogy a törzskönyvben az összeírt legelőkre nézve világosan ki legyen tüntetve, hogy azok, illetőleg azoknak egyes részei, a termőhely, a fekvés, az összeírásakor talált állapot és a tulajdonjogi minőség szerint, az előbbi (I-ső és II-ik) fejezetek melyik szakaszai alá tartoznak. A törzskönyvezés költségeit az állam viseli.*

b) *A törzskönyvezéssel a közig. bizottságok bízhatnak meg, melyeknek ebbeli teendői a földművelésügyi miniszter által külön rendeletben szabályoztatnak.*

c) *A törzskönyvezéshez szükséges adatokat, valamint a legelőkről beszerezhető, illetőleg meglévő térképeket a birtokosok kötelesek az összeírás végzésére kiküldendő közegek rendelkezésére adni és őket a helyszíni felvételekben kellően támogatni.*

d) *A törzskönyvezés eredménye a birtokosokkal közöltetni fog. Azok a birtokosok, a kik legelőkik minősítését, avagy a közíg. bizottságnak a törzskönyvezési eredmények közlésével kapcsolatosan, a jelen törvény előbbi határozmányai alapján teendő intézkedéseit sérelmesnek vélik, a közíg. bizottság határozatának vételétől számított 15 nap alatt a közíg. bizottság útján a földművelésügyi miniszterhez felebbezhetnek, a ki végérvényesen határoz.*

A közíg. bizottság olyan intézkedéseire azonban, a melyek foganatosításának elodázása a közérdek szempontjából veszélyesnek mutatkozik, a felebbezés felfüggesztő hatással nem bír.

A felügyelet alapját képező törzskönyvezés tárgyában mulhatatlanul szükségesnek talált ezen rövid határozmányok után a legelők felügyeletének szervezése volna sorra veendő.

A legelők felügyeletének szervezése nézetünk szerint legcélszerűbben az 1879. évi XXXI. t. cz. III. fejezetében foglalt elvek szerint oldható meg; tehát akként, hogy a felügyelet az állam részéről alkalmazott legelőgazdasági felügyelőkre, a felügyelettel kapcsolatos hatósági teendők pedig a közíg. bizottságokra és a földművelésügyi miniszterre, mint I. és II. fokú legelőrendészeti hatóságokra legyenek bízva, mely utóbbiak közül az I. fokú hatóságot képező közigazgatási bizottság a legelőgazdasági törvény végrehajtási teendőinek ellátására kebeléből állandó albizottságot választana.

Legelőgazdasági felügyelők gyanánt olyan szakképzett gazdaszteket vélünk alkalmazhatóknak, akik legalább 5 évet gyakorlati szolgálatban töltöttek és legelőgazdaságok vezetésével gyakorlatilag is foglalkoztak. Ezen kétségkívül indokolt követelmény előrebocsajtása mellett nem hallgathatjuk el azonban abbeli meggyőződésünket, hogy részünkről a legelőgazdasági felügyelősegeket nem óhajtjuk külön álló intézmény gyanánt szervezni, mert úgy véljük, hogy a mezőgazdaság és az ezzel kapcsolatos gazdasági ágazatok felügyeleti szervezeteinek széttagolása gazda-

sági fejlődésünknek hátrányára van.*) Ezen nézetünkéből folyólag a *legelőgazdaság felügyeletét egybeolvasztani ajánljuk az állattenyésztési felügyelet szervezetével*, mint olyannal, melynek feladataival a legelőgazdaság felügyelete egészen természetes kapcsolatban áll. Az egybeolvasztás azonban önként érhetőleg megköveteli, hogy a kettős cél szolgálatára az állattenyésztési felügyelők mai számánál nagyobb létszámú felügyelői szervezet létesüljön, még pedig akként, hogy tagjai az előre-bocsájtott minősítési követelményeknek megfeleljenek s a legelők számához és terjedelméhez, valamint a terep- és közlekedési viszonyokhoz alkalmazkodóan képezett olyan kerületek ellátásával legyenek megbízva, a melyeket irodai teendők elvégzése mellett, legalább évenként egyszer tényleg bejárhatnak.

Az ekként alkalmazandó legelőgazdasági (és állattenyésztési) felügyelők hatásköre részletesen külön miniszteri rendeletben volna szabályozandó, de általános tájékoztatás kedvéért kívánatos főbb vonásaiban a törvénybe is beiktatni olyan értelemben, amint az erdőfelügyelőkre nézve az 1879. évi XXXI. t.-cz. 30—35 §-ban történt, melyeknek rendelkezései a legelőgazdasági felügyelőkre is megfelelőek.

A felügyelet I. fokú hatósági teendőit — mint említettük — legcélszerűbben a *közig. bizottság és illetőleg annak e célra választandó albizottsága — a legelőrendészeti bizottság — láthatná el*, a melyet azonban — tekintettel arra, hogy a legelőgazdaság az erdőgazdaságot sok tekintetben érinti, sőt azokon a birtokokon, a hol a legelőket az erdőterülettel együttesen legeltetik, a kettő között elég szoros gazdasági kapcsolat áll fenn — kívánatosnak mutatkozik *az erdészeti albizottsággal össze-*

*) Nézetünk szerint legcélszerűbb volna a mezőgazdasághoz tartozó összes gazdasági ágazatok felügyeletét teljes mezőgazdasági szakképzettséggel és legalább 10 évi gyakorlattal bíró *mezőgazdasági felügyelők* kezébe *összpontosítani*, a kik a mező- és állatgazdaság minden ágára (tehát a kert-, szőlő-, legelő- és tejgazdaságra is) kiterjedő hatáskörrel, kerületeik gazdasági életét kétségkívül egybehangzóbban irányíthatnák és az összes tényezőkkel számolva, a viszonyoknak megfelelőbb fejlődést biztosíthatnának, mint az egyes gazdasági ágazatok fejlesztésén külön-külön fáradozó felügyelők. Az összpontosított felügyeleti szervezetre való áttérés azonban ezidőszerint sok nehézséggel kapcsolatos s azért azt e helyen csak megemlítjük, javaslatainkkal pedig a jelenlegi felügyeleti szervezethez alkalmazkodunk, mivel kerülni óhajtunk minden olyan természetű nehézséget, mely a legelőgazdasági törvény megalkotását kérelmetthetné.

forrasztani, oly módon, hogy a két albizottság az erdőgazdaságot bármi tekintetben is érintő legelőgazdasági és illetőleg legelőrendészeti ügyeket közös üléseken tárgyalja. Ennek érdekében *mindkét albizottság egy elnök vezetésére volna bízandó azzal*, hogyha az elnök a közös üléseken való megjelenésében akadályozva volna, akkor helyettesítését a két albizottság elnökhelyettesei közül általa megbízandó tag lássa el.

Az *előadói teendők* legelőgazdasági és legelőrendészeti ügyekben természetesen a *legelőgazdasági felügyelőt terhelnék*, a ki az albizottsági üléseken a kir. erdőfelügyelőéhez hasonló jogokkal venne részt és az előadói teendőket is ugyanugy végezhetné.*) Az említett albizottság választása tekintetében nézetünk szerint az 1879. évi XXXI. t.-cz. 26. §. és illetőleg 25-ának 1—7 pontjaiban foglaltak szerint lehetne eljárni, a melyek a szöveg megfelelő módosítása mellett, a legelőgazdasági törvénybe egész terjedelmükben beleilleszthetők.

Hasonló eljárás volna követhető a II. foku felügyelő hatóság megállapítását illető törvényszakaszra nézve is, melynek szövege — tekintettel arra, hogy a II. foku és egyszersmint legfőbb hatóságot a fentiek szerint is a földművelésügyi miniszter gyakorolná — az 1879. évi XXXI. t.-cz. 27. §-ával egyértelmű lehet.

4. fejezet.

A legelőrendészeti áthágások büntetése.

A legelőbirtokosok által saját legelőiken elkövetett *legelőrendészeti áthágások* büntetése önként érthetőleg kiterjesztendő mindazon cselekményekre és mulasztásokra, a melyek a törvény általános és különleges intézkedései ellenére történnek; és mint-hogy a törvény bizonyos gazdasági célok szolgálatára alkottatik: *az itt sorra jövő büntető intézkedéseknek kétségkívül olyanoknak*

*) Részünkről a közigazgatási bizottságok ülésein elintéztet nyerő gazdasági vagy ilyen vonatkozású ügyek figyelembevételével kívánatosnak tartanók ugyan, hogy a legelőgazdasági felügyelők a közig. bizottságoknak hivatalból tagjai legyenek és az ilyen tagokat illető jogokat gyakorolják, de mivel az 1879. évi XXXI. t.-cz. a gazdasági vonatkozású ügyekben nem kevésbé fontos tevékenységre hivatott kir. erdőfelügyelőket csak az erdészeti albizottságok előadói tisztségével ruházta fel: e miatt *ez időszertint* a legelőgazdasági felügyelőkre nézve sem tehetünk más értelmű javaslatot.

kell lenni, a melyek a törvény tiszteletének biztosítása mellett, egyben a törvény gazdasági céljainak sikerre juttatását is szolgálják.

Ugyanazt az elvet véljük tehát alkalmazandónak, mely az 1879. évi XXXI. t.-cz. IV. fejezetében foglalt intézkedések megalkotásánál követtetett, de a közérdekre veszélyes mulasztásokkal szemben a gazdasági célokat teljesebb mértékben kívánjuk biztosítani, mint a hogy az az idézett törvénycikkben történt és ennek eszközét az ilyen természetű mulasztások eseteinél nem annyira a súlyos bírságolásban, mint inkább *a megtörtént mulasztások hatósági pótlásának lehetővé tételében keressük*, miután nyilvánvaló, hogy a nagy összegű pénzbírság sok esetben megfoszthatja a birtokost az elkövetett mulasztás pótlásához szükséges anyagi erőttől és ennek folytán a gazdasági célok rovására olyan helyzetek támadhatnak, a melyek egy időre a mulasztásoknak a birtokosok terhére való hatósági pótlását is kizárják. Ugyanezen okból a pénzbírságok minimumának törvénybe iktatását is mellőzendőnek tartjuk, nehogy ezek által a hatóságok egyes esetekben tulságosan magas bírságok megítélésére legyenek kényszerítve.

Ezekből folyólag, részünkről *a törvény ezen fejezetét a következő értelemben hozzuk javaslatba:*

A legelőbirtokosok által ezen törvény általános és különleges intézkedései ellenére elkövetett cselekmények és mulasztások legelőrendészeti áthágásnak tekintetnek és az alábbi szakaszok értelmében bírálandók el:

1. A ki legelőin a hó-, vagy kőgörgöttegek, vízmosások, kopárságok, illetőleg föld- vagy hegycsuszamlások ellen védelmet nyújtó azon fákat, facsoportokat, ligeteket és illetőleg cserjéseket, a melyek hatóságilag fentartandóknak minősítettek, az erdőrendészeti hatóság előzetes engedélye nélkül kiirtja, bármi módon kipusztítja és illetőleg tarra vágja, az a levágott fák és illetőleg cserjék helyi értékének tizszereséig terjedhető pénzbírsággal büntethető s ezen kívül a legelőrendészeti hatóság a kiirtott, illetőleg kipusztított, vagy tarra vágott fák, facsoportok, ligetek és illetőleg cserjések újra telepítését rendelheti el és annak foganatosítására a teljesítendő munka arányában 1 évtől legfeljebb 5 évig terjedhető határidőt szabhat.

2. Ha a legelőbirtokos az előző szakasz értelmében elrendelt

munkát a megszabott határidő alatt nem teljesíti, évenként az előbbi összeg felétől annak egész összegéig terjedhető újabb pénzbírsággal büntethető s a mennyiben a mulasztás a közérdekre növekvő veszélylyel jár, az erdőrendészeti hatóságnak jogában van az elrendelt munkálatokat a birtokos költségére hatóságilag végeztetni.

3. A ki a jelen törvény általános intézkedéseiben első helyen említett legelőkhöz tartozó legelőjének talaját az előbbi 1. §-ban jelzett veszélyeket előmozdító mértékben felszaggatja, — vagy bármi módon rongálja, vagy feltöréssel kapcsolatos mezőgazdasági művelésre alkalmatlannak minősített talaju legelőjét engedély nélkül feltöri, illetőleg a talaj épségét veszélyeztető módon használja, — valamint az is, a ki elkopárosodott, vizmosásos, vagy feltétlen erdőtalajjal birónak minősített legelőin az erdőrendészeti hatóság által megszabott tilalmakat megszegi és az ezen törvény értelmében elrendelt munkálatokat nem foganatosítja, holdanként 100 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntethető és tartozik az erdőrendészeti hatóság által elrendelendő tilalmakat betartani s a gyepesítési, talajkötési, vagy fásítási, illetőleg erdősítési munkálatokat a megszabott időre foganatosítani; a mennyiben pedig ebbeli kötelezettségének eleget nem tenne, évenként és holdanként további 100 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntethető.

Az erdőrendészeti hatóság az elmulasztott munkálatokat az előbbi szakasz értelmében, a birtokos költségére ilyen esetben is végrehajthatja.

4. A ki ezen törvény általános rendelkezései értelmében terv szerint kezelendőnek minősített legelőjére jóváhagyott, vagy hivatalból megállapított gazdasági tervtől önkényesen eltér — a mennyiben az által nem követ el az előbbi szakaszok szerint súlyosabb büntetés alá eső áthágást — első esetben 50 K-ig, ismétlődés esetén pedig esetről-esetre 200 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntethető.

5. Ugyanigy büntetendő az is, a ki ezen törvény különleges intézkedései alá eső legelőjére jóváhagyott legelőgazdasági terv rendelkezéseitől önkényesen eltér, avagy az állategészségügyi rendelkezéseket megszegi.

6. A ki legelője határait és a legeltetés ellen tilalmazandó

legelőrészeket ezen törvény rendelkezései szerint megjelölni és a jeleket fentartani elmulasztja, avagy ezen törvénynek a pásztorokra és pásztoroltatásra s a káros növények és állatok irtására, továbbá a törzskönyvezést végző közegek támogatására vonatkozó határozmányait megszegi, első esekben 50 K-ig, ismétlődés esetén 100 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntethető. Ugyanigy büntetendők a jelen törvény különleges intézkedéseiben megnevezett birtokosok akkor, ha legelőik kezelő és őrző személyzetének szolgálatba lépését, vagy a szolgálatból való kilépését a törvényes időben bejelenteni, vagy felesketésüket kérni elmulasztják.

7. Az előbbi szakaszban megszabott büntetés alá esik az is, a ki legelőin a tűzrendészeti szabályokat nem tartja be.

Ha azonban ebbeli mulasztása folytán tűzvész támad: cselekménye vétséget képez s a büntető törvénykönyv rendelkezései szerint büntetendő.

8. A jelen törvény különleges intézkedései alá eső azon legelőbirtokos, a ki legelőbirtokának kezelésére és őrzésére elegendő számú kezelő és őrző személyzetet nem alkalmaz, a legelőrendészeti hatóság által felhivandó, hogy ebbeli kötelezettségét a felhívás vételétől számított 3 hónap alatt teljesítse, és ha ennek alapos indok nélkül eleget nem tesz: első esetben 500 kat. holdat meg nem haladó legelőnél 200 K-ig, ennél nagyobb legelőnél 500 K-ig terjedhető pénzbírsággal, — ismétlődés esetén pedig ennek kétszeresével büntethető.

9. Ha azon birtokos, a ki legelőjét ezen törvény rendelkezései szerint rendszeres gazdasági terv szerint köteles kezelni, legelőgazdasági üzemtervét az erdőrendészeti hatóság által megállapított ideig jóváhagyásra törvényszerűen beterjeszteni elmulasztja, ezen mulasztásért 500 kat. holdnál nem nagyobb legelőknél 200 K-ig, 500 kat. holdnál nagyobb legelőbirtoknál pedig 500 koronáig terjedhető pénzbírsággal büntethető.

Ez a büntetés minden további 1 évi mulasztás esetén ismételtető.

10. A ki legelője megszemlélésében a kir. legelőgazdasági felügyelőt akadályozza, vagy attól a legelőgazdaság felügyeletéhez szükséges felvilágosításokat megtagadja, első esetben 100 koronáig, ismétlődés esetén pedig 500 K-ig terjedhető pénzbírsággal büntethető.

Ha pedig a kir. legelőgazdasági felügyelőnek ellenszegül: cselekménye közhatóság elleni erőszak büntettét képezi és a büntető törvénykönyv rendelkezése szerint büntetendő.

11. A legelőbirtokos felelőssége, továbbá az eljárási költségek megítélése és behajtása, a büntethetőség és büntetés elévülése s a legelőrendészeti áthágás által másnak okozott kár megtérítése tekintetében az 1879. évi XXXI. t.-cz. 54—60 §-aiban foglaltakkal azonos rendelkezések állapítandók meg, intézkedve egyben a bírságok és eljárási költségek, valamint a birtokos mulasztásai folytán hatóságilag foganatosított munkálatok költségeinek végrehajtása tekintetében is.

Itt nem mulaszthatjuk el megjegyezni, hogy a későbbiekben az „Országos Erdei Alap“-hoz hasonló „Országos Legelőalap“ képzését hozzuk javaslatba, minél fogva az említett törvényszakaszokban a bírság hováfordítását s a felmentő ítéletekkel kapcsolatos legelőrendészeti eljárások eseteiben felmerülő költségek fedezését illető rendelkezések az „Országos Legelőalap“-ra való utalással volnának megteendőek.

5. fejezet.

A legelőrendészeti áthágások büntetésére illetékes hatóságok megjelölése és az eljárás szabályozása.

Ennek tárgyalásában nagyon rövidnek lehetünk, miután az *idevágó intézkedések nézetünk szerint teljesen egyezhetnek az 1879. évi XXXI. t.-cz. V. fejezetével* és semmi indokunk sincs arra nézve, hogy annak az alkalmazásban is bevált rendelkezéseitől eltérjünk s az eljáró közegeknek csak nehézséget okozó más ügyrendet állapítsunk meg.

Csupán az említett fejezet szövegének némi precizirozását mondhatjuk kívánatosnak, a mit azonban kitűzött céljainknál fogva ezuttal nem ölelhetünk fel.

E helyett sorra vesszük a legelőgazdasági törvény azon további igen fontos feladatának megoldását, mely az előbbi rendelkezések által a talaj oktalan rongálása és pusztítása ellen védett és lehetőleg a rendszeresség korlátai közé szorított legelőgazdaság fejlesztését célozza.

6. fejezet.

A legelőgazdaság fejlesztését célzó intézkedések.

A legelőgazdaság fejlesztése érdekében kívánatosnak mutatkozó intézkedések javaslatait *4 csoportba osztjuk.*

Az elsőbe sorozzuk a népies állattenyésztés érdekében szükséges közlegelők alakítását s az ilyen legelők gazdaságára bármi tekintetben akadályozólag ható szolgalmak megszüntetését vagy szabályozását célzó intézkedéseket;

a másodikba a közlegelők tulságos felaprózását akadályozó s a már felosztott legelők együttes kezelését elősegítő intézkedések javaslatait;

a harmadikba a legelőgazdaság fejlesztése érdekében az állam részéről nyújtandó anyagi és erkölcsi támogatás javaslatait;

és végre a negyedikbe a legelőgazdaság fejlődését közvetett uton gyámolító azon intézkedéseket, a melyek a legelők czélszerű berendezésének könnyítésére, illetőleg a legelőgazdasági üzemet gátló vagy nehezítő akadályok elhárítására irányulnak.

Vegyük ezeket sorra:

a) Közlegelők alakítása s a közlegelők szolgalmainak megszüntetése és illetőleg szabályozása.

Közlegelőkre nálunk, az állattenyésztés fontosabb ágazataiban uralkodó szerepet vivő népies állattenyésztés támogatása érdekében feltétlen szükség van. Ilyenek nélkül a mezőgazdasági statisztika tanúsága szerint népies állattenyésztésünk mulhatatlanul elhanyaglik, mert legfőbb alapját veszíti el, amelyet más uton kellőleg csak igen kevés helyen pótolhat. Teljesen indokolt tehát odahatni, hogy népies állattenyésztésünk legelőszükségletét közlegelőkkel biztosítsuk, annival inkább, mivel az e célból alakítandó nagyobb legelők gazdasági fejlődése is teljesebb lehet, mint a felaprózott kisebb legelőké.

E törekvéssel szemben némi kételyt csak a magántevékenység előnyeire alapított birtokfelosztási elv támaszthatna, amely azonban meggyőződésünk szerint itt nem lehet irányadó, mert a tapasztalat megczáfolhatatlanul beigazolta, hogy ezt a nemzetgazdasági elvet a

legelőkre nézve bizonyos mértéken túl csak a népies állattenyésztés határozott kárával lehet alkalmazni, ezt pedig közgazdasági és socialis érdekeinkért feltétlenül kerülnünk kell.

Ezekre való tekintettel vagy a most tárgyalt törvényben, vagy — talán helyesebben — az új tagosítási törvényben, intézkedés volna teendő arra nézve, hogy *mindama községek határain, ahol a népies állattenyésztés igényeinek kielégítésére alkalmas közlegelők nincsenek, de azokra a népies állattenyésztés érdekében szükség van: a tagosítás, illetőleg arányosítás során a jelzett szükségletnek megfelelő közlegelők legyenek kiharóthatók.*

Mivel pedig ilyen módon a közlegelők hiányát sok helyen nem lehet megszüntetni: továbbmenőleg *gondoskodni kellene arról is, hogy a földmivelésügyi miniszter köz- (v. közös) legelőknek más mivelési ágakra használt területekből való alakítását, az alábbiakban tárgyalandó állami támogatás eszközeivel elősegíthesse.*

Ezek kapcsán a közlegelők gazdaságának megfelelő fejlesztése érdekében nyilvánvalólag szükséges kötelező erővel kimondani, hogy *a köz- (v. közös) legelőket a gazdaságra bármi tekintetben hátrányos szolgálomakkal megterhelni tilos, s hogy továbbá az esetleg már létező ilyen szolgálomak (a törvényben megállapítandó) záros határidő alatt megváltandók, vagy czélszerűen szabályozandók (ugy t. i., hogy a rendszeres gazdaságot ne gátolják).*

b) *A legelők felaprózását akadályozó és a már felosztott legelők együttes kezelését elősegítő intézkedések.*

A legelők czélszerű kezelését nagymértékben nehezítő tulságos felaprózás akadályozása érdekében mindenekelőtt az 1894. évi XII. t.-cz. 12. §-ban foglalt megszorítások szigorítását és illetőleg kiterjesztését látjuk szükségesnek oly értelemben, hogy a tényleg fel nem osztott közös legelők — tehát azok is, a melyek a telek-jegyzőkönyvbe egyéenként, illetőleg érdekcsoportonként vannak ugyan bejegyezve, de tényleg osztatlanul, közösen használatnak — csak a földmivelésügyi miniszter előzetes engedélyével legyenek feloszthatók, a ki erre engedélyt abban az esetben adhat, ha beigazoltatik, hogy a felosztás gazdasági szempontból nem hátrányos, és ha a hitelesen igazolt jogosultság szerint külön kiharítandó legelő-rész a talaj feltörésével kapcsolatos mezőgazdasági mivelésre

állandóan nem alkalmas területen egy tagban a célszerű kezelésnek megfelelő bizonyos területminimumot kitesz.

Ezek a kivánalmak leelőgazdaságunk hanyatlásának ismeretett okaiból és a leelőgazdasági törvény céljaiból önként következnek. Mezőgazdasági statisztikánk adatai (a tapasztalat szomorubbnál szomorubb példáinak ezreivel egyetemben) minden kétséget kizárólag igazolják, hogy a magántevékenység előnyeire alapított nemzetgazdasági elv kedvéért a leelőkön is szabaddá tett birtokfelaprózás népies állattenyésztésünk alapjait (épen hazánk azon részein, a hol azoknak fentartása a legnagyobb államgazdasági jelentőséggel bír) olyan mértékben veszélyezteti, hogy gyors és erélyes beavatkozás nélkül, az egyre rohamosabban szaporodó kopárságok miatt, gazdasági és szocziális szempontból egyaránt aggasztó jövő elé nézünk.

E megczáfolhatlan tényekkel szemben nézetünk szerint elitelendő gazdasági politikát követnénk, ha továbbra is a fennebb említett nemzetgazdasági elvhez és illetőleg kizárólag az anyagi jog szabályaihoz ragaszkodva, nem vennénk igénybe olyan eszközöket, a melyek a közös leelők felosztását a felosztás előrelátható gazdasági következményeinek szakszerű és elfogulatlan mérlegelésére hivatott hatóság előzetes engedélyéhez kötik és a talaj feltörésével kapcsolatos mezőgazdasági művelésre állandóan nem alkalmas leelőkre nézve megszabják egyben azt a területminimumot is, mely a rendszeres leelőgazdasági üzemhez gazdasági szempontból szükséges.

Ebbeli meggyőződésünk alapján *helyén valónak látjuk a fenti javaslatunk értelmében teendő intézkedést a leelőfelosztás és illetőleg kihatás azon esetre is kiterjeszteni, amikor a volt urbéres telkesgazdák, zsellérek és más érdekcsoportok leelő illetőségeinek egymástól való elkülönítéséről, avagy községi alkalmazottak és egyházi személyek (mint ilyenek) s községi vagy felekezeti iskolák leelő-illetőségeinek kihatásáról van szó.*

Mivel pedig az erdőarányosításoknál tudomásunk szerint nem egyszer megtörténik, hogy a külön kihatásra jogot adó területminimumot többen összeállva úgy mutatják ki, hogy részeiket ál-szerződéssel eladják vagy elajándékozzák egynek és azután az így kivett birtokrészt egymás között felosztják: erre való tekintettel

a most tárgyalt javaslatok kapcsán szükségesnek látjuk törvénybe iktatni, hogy *olyan esetekben, amidőn a kihasításra a fentiek szerint jogot adó legelőbirtok a kihasítást kérőt nem urbéri illetőség címén, hanem birtokvétel vagy ajándékozás folytán illetné: a jogosultság hitelleltekönyvileg igazolandó és a mennyiben utólag kétségtelenül kitűnnék, hogy az adás-vétel vagy elajándékozás csak a törvény kijátszása végett, vagyis azért jött létre, hogy egyesek, illetőleg egyes érdekcsoportok a törvényben megállapított minimális területnél kisebb legelőterületeket is saját külön birtokukba vehessenek; akkor az ilyen célzattal történt felosztás semmisnek tekintendő* és költségeivel kizárólag azok terhelendők, a kik a felosztást az előbb jelzett célzattal eszközölték ki.

Ezek kapcsán nem hagyhatjuk említés nélkül a székelyföldi arányosítások révén közismertté vált ugynevezett kiegészítő (illetőleg folytatólagos, vagy ismételt) arányosításokat, a melyeknek káros hatását a székelyföldi ismételt arányosítások következményeit tárgyaló hirlapi közlemények és röpiratok után bizonyára fölösleges volna e helyen is ecsetelnünk. Ezek a legelőgazdaságot is igen közelről érintik, minélfogva — daczára annak, hogy törvény útján való rendezésük nem tartozik a most tárgyalt törvény keretébe — célunkból folyólag kifejezést kell adnunk abbeli nézetünknek, hogy *a kiegészítő arányosítások ügyének rendezése a legelőgazdaság érdekében is sürgős teendő.*

A rendezés módja tekintetében csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy a cél biztosítására alkalmasnak mutatkozik a m. kir. Curia 1902. évi 33. urb. számú végzésének indoklásában kifejezett az az elv, mely szerint a már végrehajtott arányosítási eljárás után, az illetményeknek u. n. folytatólagos, v. kiegészítő arányosítás során való utólagos elkülönítése azoknak sem engedhető meg, akik azt a befejezett arányosítás alkalmával, a törvény értelmében, sikerrel kérhették volna, de ebbeli kérésük kifejezését, illetőleg benyújtását elmulasztották, s még kevésbbé azoknak, akik az elkülönítés kérésére alapot adó illetményeiket csak az arányosítási eljárás befejezése után szerezték.

Tekintettel azonban arra, hogy a gazdaság fejlődésével olyan körülmények következhetnek be, amelyek a befejezett arányosítással

megteremtett birtokviszonyok módosítását — épen a gazdaság érdekében — kívánatossá tehetik; helyén valónak látnók, hogy a törvény ezekkel az eshetőségekkel is számoljon és az illetékes szakértő-hatóságok hozzájárulásának feltételével, bizonyos engedmények lehetőségéről is gondoskodják.

Mindezeknek kiegészítésül, azon oknál fogva, hogy legelő-illetőség gyanánt nem egy helyen alapos ok nélkül feltétlen erdőtalajjal, vagy épen véderdő jelleggel bíró területek hasítottak ki, amelyek az állandó legeltetés folytán rövid idő alatt természetesen elkopárosodtak, feltétlenül törvénybe iktatandónak tartjuk végre azt is, *hogy legelő-illetőségek állandó legeltetésre egészben, vagy részben alkalmatlan területekkel csakis akkor válthatók meg, ha a földesur — mint ilyen — állandó legeltetésre alkalmas területtel nem rendelkezik.*

Ez a rendelkezés szükségessé teszi, hogy a legelő-illetőségek kiosztása ügyében a bíróság esetről-esetre a kir. legelőgazdasági felügyelő véleményét is meghallgassa, miután a minden esetben szükséges talajminősítés, valamint a gazdasági követelmények szakszerű mérlegelése, az arra hivatott szakértők bevonását minden kétségen kívül megköveteli.

A már felosztott legelők együttes kezelésének elősegítése érdekében — azon intézkedésen kívül, a melyet a legelő-gazdasági tervkészítés tárgyalása kapcsán, a kisebb terjedelmű legelők közös kezelése esetére javasoltunk — a törvényben a földművelésügyi miniszternek felhatalmazás volna adandó arra nézve, hogy a felaprózott voltak miatt külön-külön czélszerűen nem kezelhető legelők együttes kezelését — a gazdasági terv szerinti kezelés kötelezővé tétele mellett állami támogatással előmozdithassa. Ezen intézkedés szüksége ugyanazon indokokból, amelyeket a gazdasági terv szerinti kezelés kötelezővé tételét illető javaslatunk támogatására felemlítettünk, önként következik, mert nyilvánvaló, hogy a törvény által elérni óhajtott célt csak úgy biztosíthatjuk a közérdek javára eléggé, ha a rendszeres gazdaság lehetőségét is minél teljesebb mértékben garantírozzuk; — ennek pedig az adott esetben a felaprózott s e miatt külön-külön czélszerűen nem kezelhető legelők együttes kezelésének — ha kell — állami támogatással való előmozdítása is szükséges tartozékát képezi.

c) *A legelőgazdaság állami támogatása.*

A legelőgazdaság állami támogatása — azokon kívül, amiket ide vonatkozólag az első és második fejezetben és a IV. fejezet előbbi pontjaiban javasoltunk — nézetünk szerint egyfelől *a legelők tervszerű kezelése iránti hajlam élesztésére, másfelől rendszeres legelőgazdaságok létesítésének és fejlesztésének könnyítésére s a rendszeres gazdaság terén kiváló birtokosok jutalmazására, valamint a rendszeres legelőgazdaság ismeretének fejlesztésére volna irányítandó.*

Az első cél érdekében mindenekelőtt az 1879. évi XXXI. t. cz. 16. §-ával egyérialmü intézkedés kívánatos, oly hozzáadással, hogy *azok a legelők, amelyeknél a tervszerű kezelésre való átmenet kezdetben esetleg jövedelemapadást eredményez, megfelelő ideiglenes adó-kedvezményben vagy ideiglenes adó-elengedésben részesíthetők.*

Ennek kiegészítéséül a legelőbirtokosok mindenikének *módot kell adni arra, hogy legelőik gazdasági terveit, a költségek megtérítése ellenében, állami szakértőkkel készíttethessék el; a földmivelésügyi miniszter pedig felruházandó azzal a joggal, hogy a gazdasági tervekészítési költségek visszafizetésére indokolt esetben 5—10 évi törlesztést engedélyezhessen, sőt az első fejezet b) pontja (23. lap) alá tartozó legelőkre,*⁾ valamint a közös kezelés céljából egyesített legelőkre készített tervek költségeinek visszafizetését részben, vagy egészben elengedhesse.*

Ennél többet az állam ebben az irányban, nézetünk szerint nem tehet.

Az így nyújtható támogatás hatását jelentékenyen fokozhatja azonban *a legelőgazdaság berendezésének és fejlesztésének segítése által.*

A segélyezés kiterjesztendő volna egyfelől a legelők rendszeres kezelése érdekében szükséges utak, itatók, istállók, vízvezetékek, kerítések s tejgazdasági épületek és felszerelések költségeire, másrészt a vízlecsapolás-, öntözés-, talajkötés és más talajvédelmi munkálatokra, valamint a legelőgazdasághoz szükséges kaszálók berendezésére. *A segélyösszeg megszabásánál általában mindig*

^{*)} Ilyenek: a kedvezőtlen fekvésüknél, vagy talajviszonyaiknál fogva különös védelmet igényelő legelők.

az a haszon volna alapul veendő, amely a tervbe vett berendezésektől a köz javára várható.

A segélyezés mellett olyan berendezési költségekre, a melyeket a birtokosok sajátjukból segélyezésre való kilátás mellett sem képesek előlegezni, helyénvalónak véljük az *olcsó hitelnyújtás* lehetővé tételét is, miután nagyon sok az olyan legelők száma, a hol a birtokosok gyenge anyagi helyzete miatt, a rendszeres legelőgazdasághoz mulhatlanul szükséges berendezések csak 15—20 évi törlesztésre kapható olcsó hitel segélyével létesíthetők.

Ezt a támogatási módot a felaprózott legelők egyesített kezelésének már kiemelt előnyeire való tekintettel — azon körülménynél fogva, hogy a közös kezelésre egyesítendő legelők tulajdonosai a rendszeres üzemhez szükséges berendezések költségeinek előlegezésére rendszerint képtelenek — *különösen a rendszeres legelőgazdaság érdekében létesülő állandó jellegű közös gazdaságok (társulatok és szövetkezetek), valamint a birtokfelosztás folytán megszűnt közösséget a fentiek szerint ismét visszaállító birtokosokkal szemben ajánljuk*, a melyek a tulságos legelőfeldarabolás ismertetett hátrányainak megszüntetése érdekében megbecsülhetetlenül hasznos szolgálatot tehetnének, s mint ilyenek megérdemlik, hogy létrejöttüket az állam minden igénybe vehető eszközzel elősegítse.

Az anyagi támogatás eddig érintett eszközeit kiegészíti a rendszeres gazdaság iránti hajlam és a nemes verseny élesztésére igen jó hatásúnak bizonyult *állami jutalmazás*, a miben önként érthetőleg azok a legelőtulajdonosok volnának részesítendőek, a kik a legelőgazdaság fejlesztése terén, a környék átlagos legelőgazdaságához viszonyítva, kiváló eredményeket tudnak felmutatni.

A jutalmazást a földmívelési miniszterium költségvetésében e célra (a segélyezésre fordítandó hitelhez hasonlóan) évről-évre előirányozandó hitelösszezből nézetünk szerint úgy lehetne a legcélszerűbben megvalósítani, ha a földmívelési miniszter által egy *állandó bizottság* szerveztetnék, mely a legelőgazdasági felügyelőségek javaslata alapján a közigazgatási bizottságok által 5 évenként jutalmazásra ajánlatba hozandó legelőket, a következő ajánlási év bekövetkezéséig — lehetőleg egyenlő évi részletekben — a kir. legelőgazdasági felügyelők közreműködése mellett meg-

vizsgálná és a jutalmazás iránt a földmivelési miniszternek évenként javaslatot tenne. A jutalmak odaitélése természetesen a földmivelési miniszter jogkörébe volna utalandó és a jutalmazások közzétételéről is gondoskodni kellene.

Ez az eljárás a mellett, hogy a jutalmazás iránti végleges javaslatok hazánk nagyobb terjedelmű részeiről gyűjtött összehasonlító adatok alapján, a valóban legérdemesebb legelőbirtokosokat emelhetnék ki és azoknak jutalmazása az egyes évekre elég egyenletesen volna elosztható, azon nem kicsinyelhető előnyt is biztosítaná, hogy a földmivelésügyi kormánynak a legelőgazdaság irányításában rejlő feladata az állandó bizottság jelentései által tetemesen megkönnyítették s a szemleutakat tevő bizottságokban a legelőgazdaság fejlesztése még egy hathatós támaszt nyerne.

A legelőgazdaság fejlesztésének eddig tárgyalt módjai és eszközei azonban, az ügy természetéből következőleg, csak akkor lehetnek állandóan javuló gazdasági helyzet támaszai, ha módot keresünk arra is, hogy a legelőgazdaság terén nálunk általánosságban tapasztalható nagy mérvű elmaradottságot a haladás szelleme válthassa fel. Ezt a *célt a legelőgazdasági ismeretek fejlesztésére irányuló tevékenység* révén érhetjük el, a mit fennebb — az állami támogatás módjainak részletezése közben — második helyen említettünk.

d) *A legelőgazdasági ismeretek fejlesztése.*

Ez a törekvés nézetünk szerint egyfelől a *mezőgazdasági ismétlő iskolák* és a mezőgazdasági *szakiskolák* tananyagának ezen célhoz mért kiegészítése s a legelőekben bővelkedő vidékeken *legelő és havasgazdasági tanfolyamok* rendezése által, másfelől a legelő- és illetőleg havasgazdaságot, valamint a tejgazdaság különféle ágait gyakorlatilag is oktató *vándortanítók* alkalmazása segítségével vihető sikerre.

Mindez természetesen az államra hárul és a földmiv. kormányzat terheit újabb áldozatokkal növeli, de a legelőgazdaság rendezéséhez és fejlődéséhez fűződő államgazdasági érdekek félreérthetetlenül megkövetelik, hogy az állam részéről a szellemi és gyakorlati képzés ezen nélkülözhetlen eszközei is teljes áldozatkészséggel felkaroltassanak.

Ezeknek támoga'ása érdekében mindenesetre kívánatos, hogy az *állami legelőbirtokok* berendezés és kezelés tekintetében egyaránt *példaadó szerepet töltsenek be* és az iskolákban, illetőleg tanfolyamokon *elméletileg kiképzett növendékeknek* olyan *gyakorlatszerző helyet szolgáltatassanak*, a honnan 1—2 évi szolgálat után, ugy a legelőgazdaság és takarmánytermesztés, mint a lege'ön való állatnevelés és az ott üzhe'ő t.-j-, vaj- és sajtgazdaság tekintetében, kellő jártassággal kerülhessenek ki.

Az állam tulajdonában levő legelőkön természetesen sulyt kellene helyezni az okszerű gazdaság fejlesztése érdekében köztudomás szerint igen fontos szerepet já'szó *kísérleti ügy* felkarolására is oly módon, hogy a kísérletezések fokozatosan a legelő- és illetőleg havasgazdaság minden ágazatára kiterjeszkedjenek.

e) A legelőgazdaság fejlesztését szolgáló egyéb intézkedések.

Az előbbieken javasolt intézkedések céljainak elérése érdekében végül *a legelők hozzáférhetőségének és vízzel való ellátásának biztosításáról* is gondoskodni kell, ami a legelők akadálytalan használata, célszerű berendezése és rendes üzeme szempontjából egyaránt szükséges.

E cél érdekében mindenekelőtt az iránt kellene intézkedni hogy *a legelők kihatása, felosztása, vagy tagosítása alkalmával az eljáró közegek a lehetőségig legyenek figyelemmel arra is, hogy a legelők hozzáférhetősége és vízzel való ellátása akadályozva, vagy elkerülhető módon neheztve ne legyen.*

Az erre irányuló intézkedés kapcsán az 1894. évi XII. t.-cz. 37—40. §-aiban foglaltakhoz hasonló értelmű rendelkezéseket vélünk alkalmazandóknak, ugy azonban, hogy *a községeknek az idézett t.-cz. 36. §-ában kimondott abbeli kötelezettség, mely szerint a birtokokhoz való hozzájutást lehetővé tevő utakról gondoskodni tartoznak, ne legyen kizárólag a tagosításhoz kötve, hanem az érdekelt birtokosok hozzájárulási kötelezettségének kimondásával a birtokrendezés más eseteire is birjon érvénnyel; másfelől pedig a kisajátítási jog kifejezetten ne csak az utakra, hanem a mellőzhető csordajárókra, valamint a legelőkön nem nélkülözhető itatók berendezéséről esetleg szükséges területekre is ki legyen terjesztve.*

A kisajátítási jog ilyen értelemben természetesen csak azon legelőkre nézve volna kiterjesztendő, amelyeknek czélszerű berendezése a közérdek körébe esik.

Ebből folyólag a fenti intézkedés magával hozná azt is, hogy a legelőkhöz kért utak, csapások s itató- és illetőleg vízvezeték-helyek szükségszerűségének véleményezése, az érdekeltségi arány megállapításával egyetemben, a közig. bizottsághoz, illetőleg annak legelőgazdasági albizottságához legyen utalva és hogy a földmiv. miniszter a kisajátítás megengedhetősége fölött ezen bizottság meghallgatásával határozzon.

Ugyanezen bizottságnak — az eljárás egyszerűsítése érdekében — kötelességévé volna teendő, hogy a kisajátítási eljárás javaslatba hozatala előtt a felek között egyezséget kísértsen meg és csak annak sikertelensége esetén tegyen előterjesztést a kisajátítás megengedése iránt.

7. fejezet.

Büntető intézkedések a legelőkön felmerülő kihágásokra.

A törvény ezen fejezete alatt az előbbi fejezetekben foglalt rendelkezésekből folyólag tiltva levőknek tekintendő azon cselekmények megfelelő büntetéséről kellene gondoskodni, amelyek nem minősíthetők legelőrendészeti áthágásoknak.

Az ezekre vonatkozó büntető határozatok nézetünk szerint legczélszerűbben az 1879. évi XXXI. t. cz. második cziménél követett átnézetes beosztáshoz hasonló csoportosítással tárgyalhatók.

Annak mintájára a *legelőgazdasági törvény ezen fejezete 4 csoportra volna osztandó.*

Az *első csoport* magában foglalná:

a) A kihágások meghatározását, ide értve a mások által elkövetett veszélyes cselekményeket is;

b) a vétségek, illetőleg büntettek meghatározását;

c) a kihágások eseteiben alkalmazható büntetések neveit;

d) a zálogvétel, letartóztatás, házkutatás, elzárás és vizsgálati fogság szabályozását;

e) az utasok által elkövetett kihágások büntetését;

f) a kísérlet, részesség, gondatlanság és szándék büntethetőségére vonatkozó határozmányokat;

g) több kihágó együttes büntetésénél követendő intézkedéseket;
 h) a tettelssel együtt felelős személyek meghatározását;
 i) az indítványtétel jogának szabályozását;
 j) a kárérték megállapításánál használandó érték- és árszabályra vonatkozó intézkedéseket; és végre:

k) a büntethetőség, büntetés és kártérítési kötelezettség el-
 évülési idejének megállapítását.

A *második csoport* részleteznék a legelőkön történhető külön-
 féle lopásokat és azok büntetését (beleértve a legelőkön levő
 fákából, a legelők talajából és melléktermékeiből s a legelők beren-
 dezéseiből történő lopásokra vonatkozó határozmányokat is),
 valamint a kísérlet, orgazdaság és bűnpártolás büntetését.

A *harmadik csoport* tárgyalná először a legeltetési kártéte-
 leket és azok büntetését, majd a legelők talajának s tartozékainak
 épségét veszélyeztető kártételeket és veszélyes cselekményeket s
 azok büntetését.

A *negyedik csoport* megjelölnék a kihágások büntetésére ille-
 tékes bíróságokat és intézkednék az illetékesség, valamint az
 eljárás szabályozása felől.

Az egyes csoportok részletes fejtegetését — tekintettel arra,
 hogy ez uttal csak a legelőgazdaság rendezése- és fejlesztésének
 biztosítása érdekében szükségesnek vélt intézkedések *főbb vonásait*
 óhajtjuk kiemelni — mellőzzük, de a *követendő elvek* megjelö-
 lését célunkból folyólag itt sem hagyhatjuk el.

E tekintetben a fent említett csoportok elsejére az a nézetünk,
 hogy kidolgozásánál az 1879. évi XXXI. t.-cz. második czimének
 1. fejezetében és 3-ik fejezetének 142—150. §-aiban kifejezésre
 jutó elvek csupán a veszélyes cselekmények és mulasztások,
 valamint a felelősség és a közös legelőkön a részesek által
 elkövetett kihágások tekintetében igényelnek módosítást, még
 pedig az előbbi kettő a *pásztorokért való felelősségre* és a birtoko-
 sok által saját legelőiken elkövetett veszélyes cselekményekre
 vonatkozó előbbi javaslataink értelmében, az utóbbi pedig úgy,
 hogy a *részes birtokos által elkövetett lopás vagy kártétel* kifeje-
 zetten csak akkor tekintessék kihágásnak, ha az a birtokosság és
 illetőleg birtokossági elnökség tudta és beleegyezése nélkül tör-
 tént. Ezek mellett — az alkalmazható büntetések részletezése kap-

csán igen czélszerű volna átvenni az 1894. évi XII.-t. cz. 115. §-t, a melyben a pénzbüntetésnek közmunkára való átváltoztatása a hatóságnak megengedettik; a zálogtárgyak megőrzését és kiadását illető intézkedéseket pedig ki kellene egészíteni a most idézett t.-cz. 104. és 105. §-aiban foglaltakkal.

A második csoport, tekintettel a legelők fütermésében, talajában, fanövényzetében, melléktermékeiben és berendezéseiben lopás által okozható károsítások különféleségére, nézetünk szerint ép olyanszerű részletezést igényel, a minő az 1879. évi XXXI. t. cz. második czimének II. fejezetében foglaltatik. A büntetések megszabásánál mindenestre gondot kell fordítani arra, hogy az olyan cselekmények, a melyek a birtokosoknak is tiltva vannak, valamint az olyanok, a melyek éjjel, vagy az általános munkaszünet napjain és fuvarerő igénybevétele mellett, avagy határozott figyelmeztetés ellenére követtetnek el, súlyosabb büntetéssel legyenek fenytve.

A büntetés kiszabása tekintetében egyébként az idézett törvénycikkben követett elvekhez csatlakozunk, a melyeknek szigora a legelőgazdaság rendezése és fejlesztése érdekében is nagyon szükséges.

A harmadik csoport két pontra volna osztandó, melyeknek elseje a legeltetési kártételeket, másodika pedig a legelők talajának, berendezéseinek és egyéb tartozékainak épségét veszélyeztető kártételeket és veszélyes cselekményeket ölelné fel.

Az elsőt az 1894. évi XII. t. cz. 110. és 111. §-ai, valamint az 1879. évi XXXI. t.-cz. második czim második fejezetének 100—104. §-aiban foglaltak czélszerű egybeolvasztása után véljük kidolgozandónak, miután a legeltetési kártételek büntetése, az általános intézkedésekből következőleg, a legelőkön is mulhatlanul kiterjesztendő az olyan esetekre, a mikor a legeltetés tilalmazott facsoportokban, erdőfoltokban vagy cserjésekben és illetőleg befásított legelőrészteleneken történik.

Az idézett törvényszakaszok egybeolvasztását oly értelemben javasoljuk tehát, hogy a pénzbüntetés mértékére valamint a hájtópénzekre nézve az 1894. évi XII. t.-cz. 110. és 111. §-ai legyenek irányadók, egyebekben pedig az 1879. évi XXXI. t.-cz. idézett szakaszaiban kifejezésre jutó elvek követtessenek figyelemmel itt

is arra, hogy az előbbi fejezet befejező részében kiemelt *súlyosbító körülmények se legyenek mellőzve.*

Ezekon kívül ebben a fejezetben szabályozást igényel az *állatoknak idegen területen való áthajtása*, valamint az *ilyen esetekben történő kihágások büntetése* is, miután ilyen eset legelőre járó állatok ki- és visszahajtásánál gyakran merül fel.

A harmadik csoport második pontja, mely a törvénybe „Egyéb kártételek és veszélyes cselekmények“ czimmel volna beilleszthető, egészben az 1879. évi XXXI. t.-cz. 105—114. §-ainak elvét követhetné, tekintetbe véve természetesen azokat a határozmányokat, a melyek az általános és különleges intézkedéseket, valamint a legelőrendészeti áthágásokat illető előbbi részekben javasoltattak.

A negyedik csoport tekintetében hasonló értelmű véleménynek kell kifejezést adnunk, miután az erdőtörvény végrehajtásánál szerzett tapasztalatok arra vallanak, hogy a legelőkön történő kihágások fölötti biráskodás I. foku illetőségét, sem a helyes jogszolgáltatás, sem a rendes ügymenet és pontos végrehajtás szempontjából nem czélszerű, — sőt olyan esetekben, a mikor a község birtokain történt kihágások elbírálásáról van szó jogilag nem is helyes a községi előljáróra és illetőleg az előljáróságból alakiandó bíróságra bízni, s a jogszolgáltatási elvekből folyólag a II. foku biráskodást is tagadhatlanul czélszerűbb olyan bíróságra ruházni át, mely a legelőrendtartás iránti intézkedésekben nem részes.

Ezek miatt a legelőgazdasági törvénynek itt szóban levő fejezeténél is az 1879. évi XXXI. t.-cz. második czimének III. fejezetében foglaltak követését hozzuk javaslatba (természetesen figyelemmel az 1901. évi IV. t.-cz.-ben foglalt módosításokra), de szintén az erdőtörvény végrehajtásánál szerzett tapasztalatok alapján helyén valónak tartjuk, hogy *a II. foku kihágási bíróság ülésein szavazati jog nélkül mint véleményező tag, vegyen részt a kir. legelőgazdasági felügyelő is*, és az olyan ügyekben, a melyek a tényállás szerint legelőrendészeti áthágásnak minősítendőek, valamint az olyanokban is, a melyeknek minősítése a szakbeli adatok hiányossága miatt nem bírálható el, *legyen meg a kir. ügyéséhez hasonló előterjesztési joga*, és ha a II. foku kihágási bíróság,

előterjesztése ellenére ítélt, a földmiv. miniszterhez semmiségi panaszt tessen, a mi fölött a földmiv. miniszter döntene.*)

8. fejezet.

Az országos legelőgazdasági alapra vonatkozó intézkedések.

Az országos legelőgazdasági alap a legelőgazdaság terén ugyanolyan célok szolgálatára volna alakítandó, a minőket az erdőgazdaság terén az Országos Erdei Alap szolgál és hasonló pénzforrásokból volna megteremthető. Minthogy azonban erre az alapra kezdetben lesz a legnagyobb szükség, tehát éppen akkor, amikor az előbb jelzett pénzforrásokból vagyona még nem lehet: erre való tekintettel multhatatlanul szükséges, hogy az alap létesítéséhez az állam megfelelő pénzadománynyal hozzájáruljon.

Az állam ebbeli hozzájárulása bőséges indokát leli azokban a közérdekű célokban, amelyeket az alap szolgálni fog; külön indokolást tehát nem igényel.

Ennél fogva az alapra nézve még csak azt kívánjuk megjegyezni, hogy kezelése is az Orsz. Erdei Alaphoz hasonló módon történhetnék.

9. fejezet.

A közbirtokosságok, valamint a volt urbéresek osztatlan tulajdonában levő, közösen használt legelők gazdasági ügyvitelének szabályozása.

A nevezett birtokosságok tulajdonában és közös használatában levő legelők gazdasági ügyvitelének mai szabályozatlan állapota a gazdaság fejlesztése elé olyan akadályokat állít, amelyeket meglevő törvényes eszközeinkkel sikeresen leküzdeni alig lehetséges. Ezért a törvény céljai csak akkor lehetnek eléggé biztosítva, ha rendelkezései a szóban levő birtokosságok gazdasági ügyvitelének szabályozására is kiterjesztetnek.

E tekintetben nézetünk szerint az 1898. évi XIX. t.-cz. II. részében kifejezésre jutott elveket lehetne követni.

*) Arra az esetre, ha a törvényhozás, a legelőgazdaság rendezése és fejlesztése iránt nem külön törvényben, hanem az 1894. évi XII. t.-cz. módosítása útján intézkedik, kívánatosnak tartjuk, hogy a jelzett törvénycikkekben tárgyalandó összes kihágások ezen javaslatainkkal egyértelmű rendelkezések alá legyenek foglalva.

Ez tekintettel arra, hogy a szóban levő birtokosságok többségének erdeje is van, már az eljárás egyszerűsítése érdekében is kívánatos volna, amennyiben az ilyen birtokosságoknál az erdőkre megállapított ügyviteli szabályzatot némi kiegészítésekkel a legelőkre is ki lehetne terjeszteni.

*

A legelők ügyvitelének szabályozásáról szólva, nem mulasztjuk el megjegyezni, hogy a legelőink mai állapotát előidéző okok fejtegetése közben ismertetett körülményekből folyólag, *a községi legelők igénybevételi jogosultságának megállapításánál követendő eljárás szabályozását is multhatatlanul szükségesnek tartjuk*, de ez nézetünk szerint nem igényel új törvényszakaszt, mivel az 1886. évi XXII. t.-cz. alapján *rendeleti uton* is megoldható.

FÜGGELÉK.

A fentiekben kifejtett javaslataink kidolgozásánál kizárólag az a törekvés vezetett, hogy legelőgazdaságunk fontosságának, jelenlegi helyzetének és rendezése elodázhatatlan szükségének vázolója nyomán, *rámutassunk* azokra a módokra és eszközökre, a melyekkel mezőgazdaságunknak ezt a fontos, de mégis fölötte elhanyagolt, mostoha helyzetben tengődő ágazatát visszaterelhetnők a hova tovább szembetünőbb hanyatlás lejtőjéről és felemelhetnők arra a magaslatra, a melyen nagy jelentőségű közgazdasági szerepét, államgazdaságunk és gazdaközönségünk javára, az adott viszonyok között elérhető legteljesebb mértékben betölthetné.

Nem kész törvény-tervezet összeállítására, hanem csak egy megokolt javaslat készítésére törekedtünk tehát, a mely azonban a megalkotandó törvénynek nemcsak főbb irányelveire, hanem minden fontos részletére és vonatkozásaira nézve is kifejezi nézeteinket és ezáltal a kérdés megoldását hathatósabban könnyítheti.

Feladatunk megoldásában a legtökéletesebb schweizi legelőgazdaságok képe lebegett előttünk, de vezetőink a hazai viszonyok voltak s a haladás eszközeit mindenben az adott helyzethez és legelőgazdaságunk romlásának okaihoz mértük, a melyeket épen azzal a czállal vázoltunk, hogy javaslatainkat a hazai viszonyok megvilágított alapjára helyezve fejthessük ki.

Nem követtünk tehát külföldi törvényeket, hanem a mi sajátos viszonyaink által szabott utakon haladtunk a kitűzött végcél felé és arra igyekeztünk, hogy javaslataink a törvényalkotónak abban az esetben is lehetőleg minden fontosabb mozzanatra kiterjeszkedő tájékoztatást szolgáltatassanak, ha a legelőgazdaság rendezése *külön törvényekben* nyer megoldást, — jóllehet részünkről a törvényt illető javaslatok előtt említett körülmények folytán abban a nézetben vagyunk, hogy *a legelőgazdaság rendezése egy új, a mainál tökéletesebb mezőgazdasági törvény keretében, a mezőgazdasági felügyeleti szervezet alapos reformálása kapcsán volna a legcélszerűbben megoldható.*

Legelőinknek évről-évre ijesztőbb arányokban növekvő pusztulása arra int azonban, hogy a legelőgazdasági törvény megalkotásának most említett módját csak arra az esetre valljuk előnybe helyezendőnek, ha az által létrejövete nem szenved elodázást.

Ellenkező esetben — hivatkozva mindarra, a mit a legelőgazdasági törvény sürgős voltáról a bevezető részben meg nem czáfolható tapasztalatok alapján előadtunk, teljes meggyőződé-sünkkel hangoztatjuk, hogy a legelőgazdasági törvényt — *a mezőgazdasági törvény szükségyszerű módosítása kapcsán* — meg kell alkotni *külön* mielőbb, és őszinte örömünkre fog szolgálni, ha javaslatainkkal ezen égetően sürgős gazdasági kérdés megoldását ilyen értelemben is elősegíthetjük.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

Az Országos Erdészeti Egyesület 1905. évi december hó 4-én tartott RENDES VÁLASZTMÁNYI ÜLESÉNEK JEGYZŐKÖNYVE.

Jelen voltak: *Dr. Bedő* Albert I. alelnök, *Horváth* Sándor II. alelnök, *Gaul* Károly, *Havas* József, *Hirsch* István, *Laitner* Elek, *Lászlóffy* Gábor, *Péck* Kálmán, *Soltz* Gyula, *Téglás* Károly, *Tomcsányi* Gyula és *Vadászfy* Jenő vál. tagok, az egyesület tisztikara és több egyesületi ag.

I. *Dr. Bedő* Albert I. alelnök az ülést megnyitván, bejelenti, hogy báró *Bánffy* Dezső egyesületi elnököt a megjelenésben várat-